

PSYKISK OHÄLSA HAR ALDRIG ÖKAT SÅ MYCKET SOM NU

En kvalitativ studie om skolkuratorers syn på och förebyggande arbete av psykisk ohälsa

OLIVIA HANNA

MARINA JERETSIAN

Huvudområde: Socialt arbete
Nivå: Grundnivå
Högskolepoäng: 15 hp
Program: Socionomprogrammet
Kursnamn: Examensarbete inom socialt arbete
Kurskod: SAA056

Handledare: Maria Hopstadius

Seminariedatum: 2022-01-12

Betygsdatum: 2022-01-24

”Psyisk ohälsa har aldrig ökat så mycket som nu”

Författare: Marina Jeretsian & Olivia Hanna

Mälardalens högskola

Akademin för hälsa, vård och välfärd

Socionomprogrammet

Examensarbete inom socialt arbete, 15 högskolepoäng

Vårtermin 2021

SAMMANFATTNING

I stor omfattning har psykisk ohälsa sedan mitten av 1900 talet ökat bland barn och unga. Unga med återkommande psykosomatiska symtom har fördubblats varav förskrivningen av depressiva läkemedel har haft en kraftig ökning. Syftet med studien är således att få större kunskap för skolkuratorers syn på psykisk ohälsa bland grundskoleelever och hur skolkuratorer arbetar kring problemet i förebyggande syfte. Studiens teoretiska utgångspunkter stödjer sig på Svenssons m.fl. (2013) definition av handlingsutrymme och teoretiska verktyg: möte och bemötande, interaktion och kommunikation, roller och relationer. Studiens metodologiska utgångspunkt är en kvalitativ metod som understödjer avsikten att forma nyanserad kunskap om skolkuratorers syn på och preventiva arbete för psykisk ohälsa. För att besvara studiens syfte och frågeställningar har 5 semistrukturerade intervjuer genomförts med skolkuratorer från 5 olika grundskolor. Resultatet visar att psykisk ohälsa kan beskrivas på flertal olika sätt. Bortsett från dess psykosomatiska besvär, beskrivs psykisk ohälsa som ett hinder i den enskilda individens vardag. Det förebyggande arbetet rör sig således på individ-, grupp- och organisatorisk nivå och utförs delvis genom samarbete och bemötande aspekter samt uppföljningsinsatser.

Nyckelord; *Skolkurator, psykisk ohälsa, handlingsutrymme, förebyggande arbete, barn och unga*

“Mental illness has never increased before in time as now. ”

Marina Jeretsian & Olivia Hanna

Mälardalen University

School of Health, Care and Social Welfare

The Social Work Program

Thesis in Social Work, 15 credits

Spring term 2021

ABSTRACT

Mental illness has increased among children and young people since the middle of the 20th century. Young people with recurrent psychosomatic symptoms have doubled, of which the prescribing of depressant drugs has increased sharply. The underlying purpose of this study is to gain greater knowledge for school counselors' views on mental illness among primary school students and how school counselors work preventively. The theoretical starting points of the study are based on Svensson's et al. (2013) definition of Street-Level Bureaucrats and theoretical tools meeting and responding, interaction and communication, roles and relationships. The methodological starting point of the study is a qualitative method that supports the intention to form a profound knowledge of school counselors' views on and preventive work for mental illness. 5 semi-structured interviews were conducted with school welfare officers from 5 different elementary schools. The results show that mental illness can be described in several different ways. Apart from its psychosomatic disorders, mental illness is described as an obstacle in the individual's everyday life. The preventive work thus moves at the individual, group and organizational level and is carried out partly through cooperation and treatment aspects as well as follow-up efforts.

Keywords: School welfare officer, mental illness, Street-Level Bureaucrats, preventive work, children and young people

INNEHÅLL

1	INLEDNING	1
1.1	Syfte.....	2
1.2	Centrala begrepp.....	2
1.3	Studiens disposition	3
1.4	Bakgrund.....	4
1.4.1	<i>Psykisk ohälsa bland barn och unga</i>	<i>4</i>
1.4.2	<i>Skolans påverkan och roll.....</i>	<i>4</i>
1.4.3	<i>Elevhälsan & Skolkuratorns roll</i>	<i>5</i>
2	TIDIGARE FORSKNING	6
2.1	Samverkans betydelse för handlingsutrymme.....	6
2.2	Påverkande faktorer.....	7
2.3	Ökade krav på ungdomar i skolan	8
2.4	Skolmiljö och psykisk ohälsa	9
2.5	Vikten av åtgärdsinsatser	10
2.6	Sammanfattande reflektioner	11
3	TEORETISKA PERSPEKTIV.....	13
3.1	Handlingsutrymme.....	13
3.2	Möte, interaktion, kommunikation och relationer	14
3.2.1	<i>Roller och relationer</i>	<i>14</i>
3.3	Sammanfattning	15
4	METOD	16
4.1	Val av metod	16
4.2	Urval.....	16
4.3	Genomförande	17
4.4	Förförståelse.....	17

4.5	Analysförande	18
4.6	Tillförlitlighet.....	18
4.7	Etiska principer	19
5	RESULTATANALYS	20
5.1	Beskrivning av psykisk ohälsa.....	20
5.2	Bemötande	22
5.3	Förebyggande arbete.....	24
6	DISKUSSION.....	27
6.1	Resultatdiskussion	27
6.2	Metoddiskussion	29
7	SLUTSATS.....	31
	REFERENSLISTA	32

BILAGA

Intervjufrågor

1 INLEDNING

Sedan mitten av 1980-talet har psykisk ohälsa bland barn och unga i Sverige ökat i hög grad, av vilken andelen barn och unga med återkommande psykosomatiska symptom har fördubblats. Barn och unga är därav en prioriterad grupp vid förebyggande arbeten mot psykisk ohälsa (Folkhälsomyndigheten, 2018). Bland unga har psykisk ohälsa visat sig vara både långvarig och återkommande vilket resulterat i svårigheter att etablera sig i både vuxenliv och arbetsliv (Socialstyrelsen, 2019).

Enligt Folkhälsomyndigheten (FHM) (2018) är brister i dels skolans verksamhet en medverkande orsak till en ökad psykisk ohälsa bland barn och unga, dels att användning av digitala medier och högre krav på utbildning och kompetens på arbetsmarknaden har stor påverkan på ungas psykiska mående. Skolan är en arena där psykisk ohälsa ständigt växer. Idag visar forskning att den svenska skolan behöver utveckla vissa komponenter för att barn och unga ska få bättre förutsättningar för en god hälsa och större möjligheter på arbetsmarknaden. I främsta fall grundar sig dessa komponenter på en bristfällighet i det hälsofrämjande och förebyggande arbetet (FHM, 2020). En kraftig ökning av psykisk ohälsa bland barn och unga visar sig således ha sämre påverkan på ungas skolprestation. (FHM, 2021). Trots att skolan är en arena där psykisk ohälsa växer, företräder skolan som en arena där psykisk ohälsa kan motverkas och har därav utifrån ett förebyggande syfte, en avgörande roll (FHM, 2021). FHM betonar att skolan anses vara en av de viktigaste platserna att förebygga psykisk ohälsa och genomför det dels med hjälp av elevhälsan. Elevhälsan arbetar förebyggande och hälsofrämjande, och förser skolan med omgivande förhållanden som främjar elevernas utveckling, lärande och hälsa. Enligt skollagen (25§ kap 2) bör elevhälsan prioriteras och implementeras i skolans mål. Det vill säga att tillgång till skolläkare, skolsköterska, skolkurator, psykolog och personal med specialpedagogiska kompetenser ska finnas tillgängliga på skolan, syftet är dels att elevens behov av specialpedagogiska insatser ska kunna tillgodoses.

Att förstå uppkomsten av problem som psykisk ohälsa i syfte att förebygga eller minska problematiken är av stor betydelse inom det sociala arbetet (Socialstyrelsen, 2019). Barn och ungas hälsa och mående är av främsta prioritet inom det sociala arbetet och har i samband med en genomgripande ökning av psykisk ohälsa blivit ännu en prioriterad fråga. Trycket på socialarbetare har därav ökat kraftigt. I förebyggande syfte samverkar socialtjänsten med olika professioner som i sitt arbete bemöter barn och unga med olika problem såsom psykisk ohälsa varav ett av dem är skolan (Socialstyrelsen, 2021). I skolan företräder skolkuratoren i rollen som socialarbetare och har en framträdande roll att förse skolan och dess funktion med ett psykosocialt perspektiv, det vill säga att aktivt arbeta hälsofrämjande och förebyggande. Skolkuratorns hälsofrämjande och förebyggande arbete innebär således att arbeta för en förändring och att förhindra problem som eventuellt kan uppstå och förvärras (Akademiförbundet SSR).

Enligt 1 kap 2§ socialtjänstlagen (SoL) vid åtgärder som rör barn ska barnets bästa särskilt beaktas. Vid beslut eller andra åtgärder som rör vård- eller behandlingsinsatser för barn ska vad som är bäst för barnet vara avgörande. Skolan bör i främsta mån samverka med andra viktiga aktörer som socialtjänsten, barn – och ungdomspsykiatri (BUP) och polis, med mera, i syfte att tillgodose barn och unga med de stöd de är i behov av (Skolverket, 2021). Då psykisk ohälsa är en fråga som växer bland barn och unga samt är en central fråga inom det sociala arbetet är det av intresse att förstå och forma kunskap om vilken uppfattning skolkuratorer har på problemet i fråga. Desslika är det av intresse att forma förståelse för hur skolkuratorer arbetar med problemet i förebyggande syfte och om eventuella hinder kan förekomma. Denna studie har därav sitt fokus på skolkuratorers perspektiv av psykisk ohälsa bland grundskoleelever och hur de bemöter och hanterar problemet i praktiken.

1.1 Syfte

Syftet med studien är att få större kunskap för hur psykisk ohälsa bland grundskoleelever förstås av skolkuratorer och hur skolkuratorer arbetar kring problemet i förebyggande syfte.

Frågeställningar;

- Hur beskriver skolkuratorer psykisk ohälsa bland grundskoleelever.
- På vilket sätt arbetar skolkuratorer förebyggande för att motverka psykisk ohälsa bland grundskoleelever?
- Vilka eventuella hinder stöter skolkuratorer på i sitt preventiva arbete?

1.2 Centrala begrepp

Definition av psykisk ohälsa

Psykisk ohälsa kan definieras på olika sätt beroende på sammanhang. I studien utgår vi från FHM (2021) definition av psykisk ohälsa som kännetecknas som ett samlingsbegrepp för olika psykiatriska tillstånd och psykiska besvär. Det vill säga ångest, depression, nedstämdhet, oro, kroppsliga besvär, skadligt bruk, påfrestning, med mera. I sin helhet betraktas psykisk ohälsa som ett hinder i vardagen. Det vill säga att dess symptom hindra individen från att utvecklas optimalt och orsakar en form av lidande. Det som därav kännetecknar psykisk ohälsa är att den påverkar individens sätt att fungera, att navigera sig i vardagen och dennes välbefinnande (FHM, 2021).

Skolkurator

En skolkurator är oftast utbildad till socionom och arbetar på en eller flera skolor. Skolkuratoren arbetar i sin professionalitet med det psykosociala perspektivet och har som främsta uppgift att stötta, lyssna, rådgiva och arbeta hälsofrämjande och förebyggande (Akademiförbundet SSR).

Psykosomatiska besvär

Psykosomatiska besvär innebär psykiska och kroppsliga besvär. Med psykiska besvär medföljer sådana symptom som irritation, nedstämdhet och sömnsvårigheter. Med fysiska besvär medföljer kroppsliga smärtor som magont, ont i ryggen, yrsel och huvudverk (FHM, 2020).

1.3 Studiens disposition

Studien inleds med ett introduktionsavsnitt där en problemformulering avseende studiens syfte och frågeställning redogörs. Det följs vidare upp med en kort presentation av centrala begrepp. Nästkommande avsnitt är ett bakgrundsavsnitt där läsaren tilldelas en redogörelse för psykisk ohälsa bland barn och unga, skolans, elevhälsans och skolkuratorns roll. Påföljande avsnitt introducerar tidigare forskning som stödjer sig på vetenskapliga artiklar som problematiserar psykisk ohälsa bland barn och unga, kuratorers arbetsroll och handlingsutrymme och skolans roll i relation till psykisk ohälsa. Avsnittet anslutas vidare med sammanfattade reflektioner. Fortsättningsvis följer avsnittet för teoretiska utgångspunkter, handlingsutrymme och möte, interaktion, kommunikation och relationer är de teoretiska utgångspunkter som ligger till fokus i arbetet och belyses med hjälp av Svensson m.fl. (2008). Avsnittet avslutas därefter med sammanfattande reflektioner.

Nästkommande avsnitt är studiens metodologiska utgångspunkter som redogör studiens val av metod, urval, genomförande, tillförlitlighet, förförståelse och etiska principer. Avsnittet redogörs med hjälp av Bryman (2018) och Repstad (2007). Efter studiens metodologiska avsnitt presenteras resultatet av det empiriska materialet som samlats in. Avsnittet stödjer sig även på de teoretiska utgångspunkter och tidigare forskning som tillämpats i studien. Resultatet är indelat i tre följande teman; beskrivning av psykisk ohälsa, bemötande och förebyggande arbete. Därefter följs det sjätte och näst sista avsnittet med en diskussion för resultatet kopplat till studiens syfte och frågeställningar. I diskussionsdelen diskuteras även valet av metoden och studiens kvalitet. Studien avslutas med ett avsnitt av slutsatser för studiens resultat.

1.4 Bakgrund

Följande avsnitt presenterar något mer ingående vad psykisk ohälsa bland barn och unga innebär och vilken roll skolan har i arbetet mot psykisk ohälsa. Avsnittet är indelat i tre olika teman, psykisk ohälsa bland barn och unga, skolans påverkan och roll och elevhälsan och skolkuratorns roll som förklarar och tydliggör essentiella frågor som är betydande att förstå avseende studiens syfte.

1.4.1 *Psykisk ohälsa bland barn och unga*

Psykisk ohälsa definieras som ett samlingsbegrepp för tillstånd av olika svårighetsgrader och bestånd och kan innefatta olika former av psykiska och eller psykosomatiska besvär. Dessa kan vara depression, nedstämdhet, kroppsliga och fysiska besvär, ångest, med mera (FHM, 2021). Enligt statistik från Socialstyrelsen är mer än var 20:e barn under 17 årsåldern i kontakt med BUP varje år, varav förskrivningen av antidepressiva läkemedel bland unga under 15 årsåldern har haft en kraftig ökning (SLS, 2021).

För att förstå hur barn och unga hamnar i ovanstående situation bör man gå tillbaka till den ungas allra första år. De första åren i ett barns liv har en betydande roll för barnets framtida hälsa och välfärd. Då utvecklas människans hjärna som mest varav funktioner som beteende, känslomässig utveckling och inläring grundläggs och utvecklas. Vikten av att tidigt forma nära relationer med sina vårdnadshavare som barn är stor då det utvecklar barnets förmåga att känna tillit, medkänsla och kärlek. På så sätt stärker barnet sin egen förmåga att själv skapa goda relationer till andra. Grunden för en god psykisk hälsa kan å andra sidan skadas om barnet i sina första år upplever brister i omsorgen. Under barn och ungdomstiden är det således ett flertal olika faktorer som har en påverkan på den ungas psykiska hälsa. Bortsett från familjen och andra närstående relationer är sociala faktorer som skolan och psykologiska faktorer som självkänsla eller inlärningssvårigheter påverkande faktorer i ungas psykiska mående (FHM, 2020).

Psykisk ohälsa uppmärksammas i stora drag bland barn och unga i skolans arena. Forskning visar att psykisk ohälsa har en markant koppling till ungas upplevelse av stress över skolarbeten, det vill säga att unga tenderar att utveckla psykosomatiska besvär när de upplevt stress över kommande skolarbeten (FHM, 2016). FHM betonar att barn och unga spenderar en stor del av sin tid i skolan och menar således att det finns ett ömsesidigt samband mellan elevers psykiska hälsa och skolprestation. I förebyggande syfte har psykisk ohälsa på så vis blivit en prioriterad fråga, särskilt i skolans verksamhet.

1.4.2 *Skolans påverkan och roll*

Psykosomatiska besvär har ökat bland skolelever. Forskning visar att en av de främsta anledningarna till det ligger till grund i sjunkande skolprestationer och ökad skolstress. Brister i ett väl fungerande skolsystem har även visat sig bidra till ökad psykisk ohälsa bland barn och unga. Sambandet mellan sämre skolprestationer och ökad risk för psykosomatiska besvär bland barn och unga visar sig även ha ökat bland elever som upplever sig stressade över skolarbeten. På samma sätt som andelen med psykisk ohälsa ökat, har även andelen

som känner sig stressade ökat sedan 1900-talets slut. Skolan visar sig således ha en verkan på ungas mående samtidigt som den i förebyggande syfte framträder med en avgörande roll. (FHM, 2020). Det finns flertal faktorer som ligger till grund för ökningen av psykisk ohälsa bland skolelever, skolans indirekta påverkan på barn och unga belyses däremot som mest påtagligt. Trots det har skolan i uppdrag att främja elevers lärande, hälsa och utveckling. Vilket tyder på att skolan har en viktig roll i det hälsofrämjande och förebyggande arbetet och bör aktivt arbeta för att tillgodose elevers befintliga behov. I praktiken står skolan således mellan två trångmål, det ena är att den visar sig ha en påverkan på elevers mående och det andra är att den både har möjligheten och befogenheten att förebygga och hantera psykisk ohälsa (FHM, 2020).

1.4.3 Elevhälsan & Skolkuratorns roll

Enligt skollagen (2 kap 25§) bör elevhälsan implementeras i skolans mål och arbete i syfte att främja elevers mående och hälsa och bör bestå av medicinska, psykologiska, psykosociala och specialpedagogiska insatser. Skolverket (2021) menar att elevhälsan i praktisk mening består av skolläkare och skolsköterska som förestår de medicinska insatserna, psykolog och skolkurator som förestår de psykologiska och psykosociala insatserna på skolan och en specialpedagog. Elevhälsans främsta roll är att arbeta hälsofrämjande och förebyggande. Vilket tyder på att elevhälsan ska bidra till att skapa miljöer som främjar elevers hälsa, utveckling och lärande. I praktiskt syfte bör elevhälsan arbeta med att hjälpa och stödja elever med inlärningsproblem, beteendeproblem och eller sociala svårigheter. En viktig komponent i elevhälsans arbete berör frågan om elevens lärandesituation som enligt FHM (2021) har en viktig roll i ungas psykiska mående. En sämre skolmiljö visar sig ha ett tydligt samband till psykisk ohälsa. Elevhälsan bör således bidra med att hjälpa eleven att nå en positiv lärandesituation FHM (2021). För att fullfölja elevhälsans mål krävs ett gott samarbete mellan personal med olika kompetenser. Av främsta vikt har samverkan mellan skolkurator och lärare stor påverkan på hur det hälsofrämjande och förebyggande arbetet utförs, det vill säga att ett gott samarbete resulterar till ett väl utfört förebyggande arbete och vice versa (Skolverket, 2021).

Skolkuratorns roll är att arbeta i syfte att tillreda en förändring och förebygga eventuella problem, det vill säga att arbeta hälsofrämjande och förebyggande. Skolkuratorns främsta uppgift är att bedriva arbetet utifrån ett psykosocialt perspektiv för att hjälpa elever på skolan att nå kunskapsmålen. I praktisk mening utförs arbetet genom att betrakta eleven i sin helhet och skapa förståelse för hur eleven har det på fritiden, i hemmet och i skolan (Akademiförbundet SSR). I syfte att undanröja hinder för elevers lärande och hälsa arbetar skolkuratoren med skolans värdegrundsarbete, mot mobbning och droger, likabehandlingsplaner, krishantering, handlingsplaner för ökad närvaro och arbetar även med att handleda lärare om psykosociala frågor (Akademiförbundet SSR). Skolkuratoren arbetar utifrån behov och möjligheter på olika nivåer; organisationsnivå, gruppnivå och individnivå. På organisationsnivå arbetar skolkuratoren tillsammans med elevhälsoteamet fram olika åtgärder, stödinsatser och möjligheter för dels eleverna, pedagogerna och vårdnadshavarna. Skolkuratoren samarbetar även med externa myndigheter såsom exempelvis socialtjänsten, BUP, med mera. På gruppnivå arbetar skolkuratoren i grupp med

elever, vårdnadshavare och pedagoger. Arbetet på gruppnivå handlar dels om observationer av elever och pedagoger under lektionstid, men består även i förebyggande och upplysande syfte av gruppdiskussioner, undervisning, värderingsövningar, med mera. På individnivå arbetar skolkuratoren i enskilda samtal och stödsamtal med elever och vårdnadshavare. Vid vissa tillfällen handleder dessutom skolkuratoren personalen på skolan i syfte att implementera ett psykosocialt perspektiv bland arbetslaget (Skolkurator, 2016).

2 TIDIGARE FORSKNING

Följande avsnitt presenterar relevant forskning med fokus på psykisk ohälsa bland barn och unga, kuratorers arbetsroll och handlingsutrymme och skolans roll i relation till psykisk ohälsa. Utvalda artiklar omfattar såväl internationell som svensk forskning mellan åren 2011–2021. De vetenskapliga artiklarna har bidragit till ytterligare kunskap och förståelse om främst psykisk ohälsa i skolans arena, hur psykisk ohälsa förebyggs, skolkuratorers handlingsutrymme och utmaningar. Artiklarna bidrar således till att stärka studien och dess syfte. I sökandet efter tidigare forskning har orden psykisk ohälsa, elevhälsa, barn och unga psykisk ohälsa och skolkurator prioriterats. Orden söktes dock på engelska med översattes automatiskt till svenska, därav redogörs de på svenska i föreliggande arbete. Sökorden valdes då de går i linje med studiens syfte och frågeställningar, det vill säga att det har ett samband till studiens forskningsområde. Ett antal artiklar är dock inte referee granskade, trots det tillämpades artiklarna i studien, detta då fler relevanta referee granskade artiklar var svåra att hitta. Följande artiklar tematiseras i 5 teman; Samverkans betydelse för handlingsutrymme, påverkande faktorer, ökade krav på ungdomar i skolan, skolmiljö och psykisk ohälsa & vikten av åtgärdsinsatser och avslutas med en sammanfattande reflektion. Artiklarna är vetenskapliga och är hämtade från Mälardalens databas, primo.

2.1 Samverkans betydelse för handlingsutrymme

Isaksson och Larssons (2017) studie visar att både lärare och socialarbetare på allmän nivå är överens om att behovet av socialarbetare på skolan är relativt stor och är därav en fråga om konsensus (Med socialarbetare syftar Isaksson och Larsson (2017) dels på skolkuratorer, psykologer och specialpedagoger). När det gäller yrkesutövning verkar däremot frågan om jurisdiktion röra sig om något mer komplext. Det vill säga att skillnader i perspektiv och förväntningar som sätts på socialarbetare försvårar samarbetet mellan båda parter. Ett generellt mönster är att lärare arbetar under en organisationskultur och anser vidare att socialarbetare på skolan inte tar hänsyn till dess organisatoriska behov. Medan socialarbetare anser att lärare inte tar hänsyn till enskilda elevers behov. Elevhälsan har som funktion att skapa en miljö som främjar elevers välbefinnande, hälsa, lärande och utveckling (Isaksson och Larsson, 2017). Studien påvisar dock att brister i samverkan mellan respektive parter, det vill säga socialarbetare och lärare påverkar elevhälsans funktion, vilket utifrån ett

förebyggande syfte försvårar dess utövning i praktiken. Studien påvisar dock även att varken lärare eller socialarbetare är ute efter att öka sin jurisdiktion utan nöjer sig med att skydda befintliga gränser för sina arbetsområden. En god samverkan tar sig därav an en betydande roll. Enligt Isaksson och Larsson (2017) förlorar det hälsofrämjande och förebyggande arbetet i skolan sin funktion när det brister i frågan om samverkan och förståelsesocialarbetare och lärare emellan.

Isaksson (2014) belyser precis som Isaksson och Larsson (2017) frågan om samverkan men sätter det i relation till skolkuratorers handlingsutrymme. Skolkuratorers handlingsutrymme framläggs i en arena där skolkuratoren företräder ensam i sin yrkesgrupp och i sitt uppdrag. Skolkuratoren arbetar i sin profession utifrån dels ett psykosocialt perspektiv. I stora drag rör sig arbetet om att verka på både individ, grupp och organisatorisk nivå, att arbeta hälsofrämjande och förebyggande och att arbeta i samverkan med andra professioner på skolan (Isaksson, 2014). Studien visar att skolkuratorers uppgift på skolan är vagt formulerat och att skolkuratorers handlingsutrymme är beroende av formella och informella resurser. Formellt regleras ett skolkuratort arbete av bland annat sekretesslagen, skollagen, arbetsbeskrivningar och lokala styrdokument. I studien belyses arbetsbeskrivningar och sekretesslagen som mest, varpå frågan om sekretess visar sig försvåra samverkansarbetet med lärare på skolan då det begränsar informationsutbytet i elevers enskilda lärande. I studien uppges även arbetsbeskrivningen som en viktig beståndsdel för handlingsutrymmet varpå det framkommer att det begränsar det skolkuratort arbetet om det inte är tydligt beskrivet. Särskilt de arbetsuppgifter som har med samverkan med lärare och övrig personal på skolan att göra. Enligt Isaksson (2014) belyser arbetsbeskrivningen skolkuratorers behov av ett "formellt redskap" att försvara eller hävda sin jurisdiktion. Studien belyser att ett tillfredsställande skolkuratort arbete tycks vara beroende av "legitimitet bärande" resurser som exempelvis arbetsbeskrivningar vilket visar att skolkuratorer är organisationsberoende och att handlingsutrymmet är beroende av skolkuratorns upplevelse av en hög eller låg legitimitet. Utifrån den organisatoriska nivån anger vanligen arbetsbeskrivningarna enbart ramarna för ett skolkuratort arbete, vilket tyder på att skolkuratorer har ett stort handlingsutrymme då en liten del av arbetet är preciserat och definierat. Det framkommer däremot även att de flesta skolkuratorers handlingsutrymme upplevs begränsas informellt vilket ger ett uttryck av ett relativt litet handlingsutrymme. Detta påvisar att skolkuratorns arbete utan klara riktlinjer kan påverka hur väl arbetet utförs, desslikes påvisar studien att skolkuratorns arbete med alltför specificerade riktlinjer kan påverka samverkan med rektor och lärare på skolan vilket principiellt har en påverkan på hur väl arbetet utförs i hälsofrämjande och förebyggande syfte.

2.2 Påverkande faktorer

Beckman och Hellströms (2021) studie påvisar utifrån de professionellas perspektiv att skolarenan ses som en utmaning för ungdomar. (Med de professionella syftade Beckman och Hellströms (2021) på yrkesverksamma som inom sin profession möter ungdomar i deras arbete), det anses även att det sätts för många krav på vissa barn som exempelvis fått eller får tillräckligt med hjälp hemifrån. Beckman och Hellströms (2021) menar att skolformen

kanske inte passar och eller kan vara gynnsam för alla. Skolans krav och prestation är höga och den stora efterfrågan av utbildning utgör en stor del av kraven som sätts på ungdomar. De framtida alternativen anses således vara få om man inte gått ut gymnasiet. Dagens ungdomar har många val att välja mellan och kan ha det svårt att bestämma sig. Det vill säga att stora möjligheter och val kan kännas betungande och resultera till att ungdomar känner sig stressade, däremot kan vissa ha det lättare att bestämma sig än andra (Beckman och Hellström, 2021). Bakgrunds- och familjesituationer visar sig ha en stor påverkan på ungdomars liv. Beckman och Hellströms (2021) menar att individer som utsätts för fler riskfaktorer, såsom exempelvis socioekonomiska nackdelar, riskerar att drabbas negativt i framför allt skolan. Desslikes är även strävan och pressen för ett framgångsrikt liv en orsak till att unga känner ett behov att prestera bättre och nå högre betyg i skolan.

Sociala plattformar visar sig även ha stor påverkan på ungas psykiska mående och hälsa. Många barn och unga jämför och influeras av inlägg på sociala medier, Youtube klipp, influencers, filmer och videos som visas på sociala plattformar. Jämförelsen med olika profiler på sociala medier ses som den främsta orsaken till att skada sin självbild. Enligt Beckman och Hellström (2021) uppkommer problemet bland båda könen, men uttalas mer bland flickor. Ökad psykisk ohälsa anses orsakas av realistiska livssituationer med utmaningar och svårigheter som oftast inte visas på sociala medier, vilket får ungdomar att tro att andras liv är perfekta (Beckman & Hellström, 2021). Vidare påvisar resultatet att ungdomar behöver kunskap om vad psykisk ohälsa kan vara och när man behöver söka professionell hjälp. Det vill säga att ha kännedom om att det är okej och normalt att vara ledsen eller nere och att livet inte alltid måste vara perfekt. Barn i skolåldern anses ha en låg självkänsla, en svag självbild och själv effektivitet och behöver således hjälp med att utveckla strategier för att lära sig hantera psykiska besvär. De professionella menar att föräldraengagemang, behov av tillgänglighet och självkritiska ögon är ett stöd för den psykiska hälsan, likaså att elevhälsoteamet finns tillgänglig för eleverna på skolan. Ett närmare arbete med elever kan även vara ett stöd, det vill säga att möta eleverna ute på skolgården eller i korridorerna och inte enbart i ordnade möten (Beckman & Hellström, 2021).

2.3 Ökade krav på ungdomar i skolan

Precis som Beckman och Hällström (2021) åskådliggör Bremberg (2013) att ökade prestationskrav har en påverkan på ungas psykiska mående. Studien visar att forskning har analyserat potentiella förklaringar till psykisk ohälsa. Varav de flesta av undersökningarna visar att sämre skolresultat och arbetslöshet ökar risken för problem som psykisk ohälsa i Europa. Enligt Bremberg (2013) går det dock sällan att dra säkra slutsatser då det få gånger går att utesluta en tredje bakomliggande orsak till problemet i fråga. En säker slutsats ökar enligt Bremberg om liknande mönster visar sig i flera andra länder. Bremberg (2013) jämför därav utvecklingen av psykisk ohälsa bland barn och unga i Sverige med utvecklingen av psykisk ohälsa bland barn och unga i andra länder i Europa. Studien påvisar att ökningen av psykiska problem bland unga i Europa har sedan mitten av 1900 talet ökat kontinuerligt. Förekomsten av depressiva symptom visar sig även stiga medan utåtagerande problem tyder

på en minskning. Det visar sig således finnas ett tydligt stöd att arbetslöshet och ökade krav i ungas utbildningsfas har bidragit till en ökning av depressiva symptom, det vill säga psykisk ohälsa (Bremberg, 2013). I Europa visar sig exempelvis arbetsmarknaden kräva allt längre skolgång. Bremberg (2013) betonar att ungdomar inser att det är ett krav att läsa en längre utbildning för att kunna få en anställning. Samtidigt är det flera unga som i sin grundskoletid upplever skolan som meningslös. Trots det måste unga gå alla 3 år på gymnasiet efter grundskolan. Bremberg (2013) menar att man kan förvänta sig att de flertal unga som saknar motivation och presterar dåligt i skolan drabbas av mer depressiva symptom. I jämförelse med andra länder i Europa visar sig unga i Sverige känna stor press och stress av skolarbeten, vilket således visar sig ha en påverkan på deras psykiska mående. Skolsystemet kan i sin tur komma att ifrågasättas. Orsaken till ökningen av psykisk ohälsa bland barn och unga är därav omfattande men vänder sig många gånger till frågan om prestationskrav (Bremberg, 2013).

2.4 Skolmiljö och psykisk ohälsa

Lászlós m.fl. (2019) studie som undersöker om det finns ett samband mellan skolmiljön och psykisk ohälsa bland unga, påvisar att en positiv skolmiljö i lärarnas uppfattning har ett samband till en ökad risk för psykisk ohälsa och i främsta fall internaliserade problem bland barn och unga. Det vill säga att det skolklimatet lärarna tolkar som positivt har i själva verket en negativ påverkan på ungas psykiska mående. László m.fl. (2019) menar att behovet av ett ökat samarbete mellan de organisatoriska komponenterna och hälsoaspekterna på skolan, det vill säga mellan lärare och hälsopedagoger är därav betydande för att främja en hög utbildnings prestation, i det sammanhanget bibehålls även en god psykisk hälsa bland eleverna på skolan. Organisationsperspektivet lärare på skolan innehar påvisar i praktiken att lärare i full mån inte kan nå ut till eleverna i hälsofrämjande syfte. Vilket går att tolkas som att skolan ovetandes inte tar hänsyn till elevers psykiska mående. Sambandet mellan skolans betoning av akademiska prestationerna och ungdomars psykiska hälsa och mående visar sig således, i negativ aspekt vara starkt framträdande i praktiken. Vilket tyder på att samverkan på skolan, det vill säga medarbetare emellan har en avsevärd roll i ungas psykiska mående. Detta då det hälsofrämjande och förebyggande arbetet försvagas när frågan om samverkan brister (Lászlós m.fl., 2019).

Isaksson och Sjöströms (2016) studie visar att skolans socialarbetare är pragmatiska i sina tillvägagångssätt, det vill säga att de anpassar sina metoder utifrån elevens behov, detta visar även på att det sociala arbetet bidrar till skolhälsovården. Skolans socialarbetare lägger fokus på uppgiftscentrerat tillvägagångssätt, det vill säga att de lägger stor vikt i strukturerade och kortsiktiga insatser som oftast är begränsade till den befintliga situationen, varav planering för att avsluta ett ingripande och utvärdering av insatserna är betydande (Isaksson och Sjöström, 2016). En stor del av skolkuratorns tid tillbringas till enskilda sessioner med elever. Enligt Isaksson och Sjöström (2016) anses det uppgiftscentrerat tillvägagångssättet vara praktiskt i skolsammanhang och socialarbetaren förväntas ta sig an problem omgående. Det anses därav vara viktigt att upplysa lärare om att det sociala arbetet syftar till att uppnå små prestationer och oftast inte ger snabba lösningar. Lärarna behöver därav se elevens framsteg och ansträngning i problemet och dessutom se över vad man kan göra för att

förbättra förutsättningarna för eleverna. Forskning pekar på att systemteorin är vanligt och framträdande i socialarbetarnas arbete. Enligt Isaksson och Sjöström (2016) är samarbetet med samverkande aktörer både utanför och inom skolans område centralt i deras arbete. Det vill säga att se eleven ur ett helhetsperspektiv. Eleverna kan även gå igenom mycket annat än enbart stressen i skolan, vilket är viktigt att se över som socialarbetare. Kontakt med vårdnadshavare och lärare på skolan ligger till stor vikt för ett förebyggande arbete. Det vill säga att inte utgå från individuella förändringar utan att rikta fokuset mot insatser som involverar individer, familjer, miljö och små grupper. Som socialarbetare är det grundläggande att ha en positiv attityd, vara uppmuntrande, hoppfull och respektfull gentemot personen i fråga, detta belyses i styrkeperspektivet (Isaksson, Sjöström, 2016). Forskning visar vidare att skolan som social arbetsplats får begränsad uppmärksamhet i svensk socialarbetarutbildning. Som socialarbetare har man en stark roll i att arbeta för eleven och kan därav hamna i konflikt med skolpersonalen och skolan som företrädare i ett organisatoriskt system. Som skolkurator begränsas och formas man även av organisatoriska sammanhang, det vill säga att behöva förhålla sig till kraven i skolsammanhang (Isaksson och Sjöström, 2016).

2.5 Vikten av åtgärdsinsatser

Dalmans m.fl. (2011) studie belyser att förekomsten av psykisk ohälsa har sedan 2000-talet stabiliserats för samtliga åldersgrupper. Däremot har vård av unga, det vill säga 13–14 år fortsatt öka under 2000-talet. 7,5% av tonåringar i Stockholms län har även haft en återkommande kontakt med BUP år 2010. Dalman m.fl. (2011) påpekar att det preventiva arbetet är grundläggande för att motverka psykisk ohälsa. Ett tidigt och effektivt behandlande av psykisk ohälsa ligger till vikt både för att hjälpa de som är i behov av vården och att sprida kunskapen om psykisk ohälsa till andra aktörer. Ett preventivt arbete inom exempelvis skolmiljö, sociala nätverk, sysselsättning och trygg närmiljö kan vara betydande för att motverka psykisk ohälsa. Dalman m.fl. (2011) belyser vidare att självupplevd psykisk ohälsa visat sig minska med ökande ålder under 2000-talet för både män och kvinnor. Självupplevd psykisk ohälsa är däremot högre bland unga kvinnor än män. Studien påvisar ett tydligt samband mellan socialt utsatta områden och en ökad förekomst av psykisk ohälsa ju allvarigare den psykiatriska sjukdomsbilden är. Däremot påpekar Dalman m.fl. (2011) att det är svårt att se om det handlar om att personer med psykisk ohälsa flyttar till utsatta områden eller om det är miljön som orsakar den psykiska ohälsan. Författarna menar således att hänsyn och preventiva åtgärder för den ökade förekomsten av psykisk ohälsa behöver tas i socialt utsatta områden. Valfungerande vård resulterar till minskad stigmatisering, detta kan i sin tur även leda till att personer som är i behov av vård får det lättare att söka. Dalman m.fl. (2011) menar vidare att kommunen och landstinget behöver ta till med preventiva åtgärder och insatser för att minska den psykiska ohälsan. Det vill säga att ta till med nya metoder för att vidare nå och sprida kunskapen om psykisk ohälsa. Studien pekar på att faktorer som associeras med psykisk ohälsa och är påverkbara kan handla om otrygg anknytning, dåliga skolresultat, arbetslöshet, dålig ekonomi, bostadsbrist, brist på socialt nätverk, dåliga levnadsvanor, alkohol och narkotika. Faktorer som anses vara mindre

påverkbara är genetiska faktorer, kön, ålder, livshändelser, storstäder och migration (Dalman m.fl., 2011).

Hur psykisk ohälsa bemöts och hanteras visar sig således variera beroende på vart problemet är lokaliserat. Precis som i Dalmans m.fl. (2011) studie framkommer frågan om åtgärdsinsatser av psykisk ohälsa i Kostenius m.fl. (2019) studie. Fokus ligger däremot på de insatser som kan utföras i skolan.

Enligt Kostenius m.fl. (2019) pekar forskning på att psykisk ohälsa har ökat bland barn och unga under de senaste decennierna i både Sverige och Skottland. Skolan visar sig således ha en betydande påverkan på ungas utbildning och hälsa. Kostenius m.fl. (2019) studie redogör unga elevers syn på och upplevelser av psykisk ohälsa som betraktas enligt eleverna som både en sjukdomsbestämning och ett känslomässigt hinder i vardagen. I hälsofrämjande och förebyggande syfte påvisar studien att ungas psykiska mående upplevs bättre när de befinner sig i en säker och inkluderande miljö, där de möter vuxna som är tillgängliga, som lyssnar och vidtar eventuella åtgärder som bör tas. Känslan av att utmärkas som betydelsefull visar sig således enligt Kostenius m.fl. (2019) höja ungas psykiska mående. När man strävar efter att främja elevers psykiska hälsa är det enligt studien av väsentlighet att skolan värderar och uppskattar ungas erfarenheter. Desslikes är det väsentligt att främja en lyssnande kultur som har sitt fokus på att bygga möjliggörande relationer, det vill säga mellan elever och lärare på skolan. Elevers skolprestation visar sig enligt studien påverkas av deras psykiska mående, sambandet mellan ett gott psykiskt välbefinnande och bra skolresultat har således en markant påverkan på varandra. Enligt Kostenius m.fl. (2019) är det därav viktigt att utbilda lärare och elever om psykisk ohälsa i syfte att minimera stigmatisering och öka förtroendet för ett väl hälsofrämjande och förebyggande arbeten.

2.6 Sammanfattande reflektioner

I tydlig befattning tyder tidigare forskning på att psykisk ohälsa har haft en tydlig ökning bland barn och unga under de senaste decennierna. Varav skolan har haft en betydande roll i frågan. Forskning pekar således på att skolan både bidrar till att öka och förebygga psykisk ohälsa. Den påtagliga efterfrågan av utbildning visar sig sätta höga krav och stor press på elever i skolan. En reflektion av ovanstående mening kan förtydligas på följande sätt. Ambitionen att som ung förbereda och planlägga en god framtid bottnar under de höga prestationskraven som finns. Kampen mellan den ungas målsättning i livet och de höga kraven som skildras ute på fältet bidrar således enligt forskning till en ökning av psykisk ohälsa bland barn och unga (Se Kostenius m.fl. (2019) och Bremberg (2013)). Trots att skolan är ett av flera forum där psykisk ohälsa kan utbreda sig bland unga, bidrar den till att motverka det utifrån förebyggande och hälsofrämjande arbeten. Det sociala arbetet på skolan bedrivs således under främst förebyggande och hälsofrämjande åtgärders principer, varav skolkuratorn agerar som representant för ett socialt arbete på skolan (Isaksson, 2014). Det går därav att tolka det skolkuratoriva arbetet som avsevärt och betydelsefullt, detta då arbetet fokuserar på att tillgodose elevens behov av både stöd och hjälp. Hur pass förmånliga

skolkuratorns åtgärdsinsatser är, är däremot en fråga som inte uppmärksammats åtskilligt. Särskilt inte ur elevens perspektiv, vilket kan tolkas som vagt då det är den ungas välmående man talar om. Elevens behov av hjälpinsatser kan således anses komma i andrahand.

För att de förebyggande och hälsofrämjande insatserna skall kunna bedrivas på ett förmånligt sätt visar däremot forskning på att samverkan mellan skolkurator och lärare bör bedrivas ur en förståelig nivå. Det vill säga på en nivå där vardera part är mån om den andres arbetsuppgifter och samverkar utifrån en villighet att förstå och bredda sina kunskaper med hjälp av varandra. Brister i samverkan mellan socialarbetare och lärare på skolan visar sig ha stor påverkan på hur det förebyggande och hälsofrämjande arbetet bedrivs. (Larsson, 2017) och Lazlo, 2019). Som reflektion och förtydligande av ovanstående mening anses det ställas mer fokus på att bedriva det preventiva arbetet i samförstånd och mindre fokus på elevens behov. Det preventiva arbetet går således att tolkas som ofördelaktigt om samverkan mellan lärare och socialarbetare på skolan är svagt. I praktiskt mening tyder det även på att elevens behov av stöd och hjälp inte tillgodoses i tillräcklig utsträckning varav det hälsofrämjande och förebyggande arbetet kan komma att ifrågasättas. Enligt forskning är däremot behovet av socialarbetare på skolan relativt stort och en fråga om konsensus. På samma sätt visar det att det hälsofrämjande och förebyggande arbetet inte kan bedrivas på ett förmånligt sätt utan en skolkurator (Isaksson och Larsson, 2017). Detta påstående säger däremot emot sig självt om samverkan mellan socialarbetare och lärare brister. Detta, som tidigare nämnt då de preventiva insatserna kan komma att bedrivas på ett ofördelaktigt sätt. I detta sammanhang får således skolkuratorns preventiva insatser en sämre verkan i den ungas välmående.

I främsta mån menar däremot unga elever att deras mående upplevs bra när lärare eller andra vuxna på skolan är mottagliga till att lyssna och bringar en känsla av betydelsefullhet (Isaksson och Larsson (2017), Kostenius m.fl. (2019)). Ett preventivt arbete är således enligt forskning grundläggande för motverkning av psykisk ohälsa. För att kunna vidta eventuella åtgärder visar däremot forskning på att det är av väsentlighet att sprida kunskap om psykisk ohälsa till andra aktörer som exempelvis, elever, lärare, vårdnadshavare etcetera. (Dahlman m.fl. (2011), Isaksson och Sjöström (2016)). I praktiskt mening tolkas kunskap om ämnet, det vill säga psykisk ohälsa som centralt. Men skapar även en förundran i om det eventuellt kan ha en påverkan på det preventiva arbetets verkan. Detta då de tillstånd som betraktas som psykisk ohälsa kan komma att kategoriseras och utnyttjas.

Ovanstående forskning har sammantaget bidragit till ökad kunskap om psykisk ohälsa inom delvis skolans arena, skolkuratorns roll och vikten av ett förebyggande och hälsofrämjande arbete. Tidigare forskning bidrar således till en nyanserad förståelse av problemet i fråga som blir gynnsam att omsätta i studien.

3 TEORETISKA PERSPEKTIV

I följande avsnitt redogörs de teoretiska verktygen som nyttjats för att analysera det empiriska materialet som samlats in. Viktiga teoretiska verktyg har varit handlingsutrymme, möte, interaktion, kommunikation och relationer som ligger till fokus i arbetet. De teoretiska utgångspunkterna valdes med beaktning till syftet och ansågs relevanta att omsätta i studien. Genom teorin handlingsutrymme formas förståelse för hur omfattande socialarbetarens, i detta sammanhang, skolkuratorers handlingsutrymme är och hur det i praktiken har en verkan på det förebyggande och hälsofrämjande arbetet. Begreppen möte, interaktion, kommunikation och relationer sätts å andra sidan i samspel med skolkuratorers möte med elever som upplevt och eller upplever psykisk ohälsa. De teoretiska utgångspunkterna fokuserar således på individperspektivet, det vill säga skolkuratorns erfarenhet av psykisk ohälsa. En beskrivning av vardera teoretisk utgångspunkt presenteras och sammankopplas därefter till studien och dess syfte.

3.1 Handlingsutrymme

Det som i sin helhet utmärker begreppet handlingsutrymme är hur mycket en individ i sin arbetsroll styrs av lagar, regler och överenskommelser från sin givna organisation (Svensson m.fl., 2008). Socialt arbetet är i främsta utsträckning organiserat, den organisering som förekommer från de institutionaliserade uppfattningarna samverkar till att forma handlingsutrymmet. Hur socialarbetaren bedriver sitt arbete beror dels på professionaliteten socialarbetaren och yrkesgruppen besitter sig i, de traditioner som råder, vad som händer i samspelet med de personer man möter och hur man är som individ. Vad som är möjligt att utföra i det sociala arbetet påverkas således av både tankemässiga och administrativa ramar (Svensson m.fl., 2008). Sociala arbetet handlar om att utföra organiserade insatser för och med andra människor samtidigt som det innebär att handla representativt för en organisation. Socialarbetarens handling utförs i ett organiserat sammanhang, det vill säga att det som utförs inte är en personlig handling. Svensson m.fl. (2008) menar att socialarbetaren agerar således som organisationens aktör. I skolans verksamhet är skolkuratoren ett tydligt exempel på vad som utmärker det sociala arbetet, det vill säga att skolkuratoren aktivt representerar det sociala arbetet i sin befogenhet. Det är följaktligen skolkuratorns ansvar att förvalta det sociala arbetet men under det handlingsutrymmet som den står inför, speciellt under fattandet av beslut. Svensson m.fl. (2008) menar att det därför är viktigt att sätta sig in i organisationens institutionaliserade bild och administration. Detta bidrar således till förståelse för hur yrkesutövningen man besitter sig i betraktas av de man möter, lika väl bidrar det till möjligheten att använda och utvidga handlingsutrymmet.

Socialt arbetet utspelar sig i möten mellan och i interaktion med andra människor (Svensson m.fl., 2008). Karaktäristiskt för skolkuratorer är mötet med andra en av de allra främsta uppgifterna. Principiellt kommer skolkuratorer i direkt kontakt med elever som i främsta mån lider av någon typ av psykisk ohälsa (Skolkurator, 2016). Svensson m.fl. (2008) menar att socialarbetaren på så vis bär på ett maktförhållande i arbetet med den berörda i fråga. Detta maktförhållande har ofta sin verkan när socialarbetaren möter klienter som söker

hjälp. Dessa klienter mår ofta så dåligt att de mister sitt motstånd, med stöd av sin kunskap och erfarenhet som socialarbetare vägleds och rådgivs klienten för hur denne kan hantera sin rådande situation. Socialarbetaren har således en medlande roll mellan klienten och organisationen. Detta maktförhållande skapar dock ett dilemma för socialarbetaren. I sin yrkesroll möter socialarbetaren klienter som en medmänniska samtidigt som socialarbetarens handlingsutrymme begränsas av organisationens framställda ramar. Det ligger därav i socialarbetarens händer att som medlare mellan organisationens uppdrag och klientens behov att sammanföra båda två (Svensson m.fl., 2008).

Detta påvisar således enligt Svensson m.fl. (2008) att arbetet som socialarbetare berör i stor mån frågan om processer. Socialarbetaren bör exempelvis arbeta med sin egen utvecklingsprocess inom sin befintliga yrkesroll, klienternas utvecklingsprocesser, organisationens förändringsprocess, samhällets förändrings och utvecklingsprocess, och så vidare. Arbetet rör sig därav kring flera föränderligheten som socialarbetaren bör förhålla sig till. Trots detta bör socialarbetaren handla och i främsta fall utföra arbetet i enlighet med organisationens angivna riktlinjer, varpå socialarbetaren bör förhålla sig till handlingsutrymmet (Svensson m.fl., 2008).

3.2 Möte, interaktion, kommunikation och relationer

Inom det sociala arbetet är interaktion och kommunikation med människor centralt. Viktigt att tillhandahålla i det interaktionistiska perspektivet är att en situation får betydelse i en gemensam process av social interaktion. Det vill säga när människor interagerar med varandra. I grunden är social interaktion en fråga om kommunikation, varav kommunikation är grunden för att en social interaktion kan vara möjlig (Öhlander, 2017). I interaktion med andra människor formas således relationer där människor förhåller sig till varandra. Svensson m.fl. (2008) menar att det finns utrymme att inta olika positioner i roller. Människor har många relationer och varje relation har sin specifika roll och position, varje relation har dessutom sin egen emotionella laddning. Att kunna möta sina klienter har således en avgörande roll inom det sociala arbetet. Som socialarbetare möter och kommunicerar man med klienter, dessutom möter även socialarbetare varandra och andra yrkesutövare. Möten med klienter kan ske både återkommande och bara en gång, oftast inleds en relation till klienten i återkommande möten. I ett första möte introduceras man för varandra och därmed formas en förståelse för personens roll (Svensson m.fl., 2008).

3.2.1 Roller och relationer

Som socialarbetare antar man en roll beroende på situation, det vill säga att man som socialarbetare bemöter och visar en lämplig roll för klienten (Svensson m.fl., 2008). I talan om relationer förknippas det ofta med emotionella relationer personer emellan. Som socialarbetare kan man ha en relation med sin klient, det innebär däremot inte att det måste vara en emotionell relation. En relation kan vara likaså emotionell, neutral, positivt eller negativt laddad. Relationer är centrala inom det sociala arbetet, men kan däremot även vara invecklade. Inom det sociala arbetet finns det 4 olika relationer; omsorgsrelation,

servicerelation, stödrelation och behandlingsrelation (Svensson m.fl., 2008). Omsorgsrelationen etableras för det mesta i samband med återkommande kontakter. Omsorg från socialarbetaren kan uppfattas som en gåva till klienten, vilket vidare skapar en tacksamhet (Svensson m.fl., 2008). Vidare syftar service relationen till att relationen mellan klienten och socialarbetaren är mindre känsloladdad. Här är det klienten som behöver resurser och socialarbetaren prövar rätten till resurserna. I denna relation menar Svensson m.fl. (2008) att socialarbetaren har möjligheten att antingen stå för organisationen och regelverkets krav eller stå vid klientens sida och arbeta för en utsträckning av regelverket och handlingsutrymme. Här krävs det att socialarbetaren är vaken och respektfull för negativa emotionella laddningar. Det vill säga att inte bemöta klienten kränkande på något vis. Det är även i stor vikt att socialarbetaren är lyhörd för klientens behov, både emotionellt och materiellt (Svensson m.fl., 2008). Stödrelationen har sitt inslag i av både omsorgsrelationen och service relationen. Stödrelationen handlar om att utgå från klientens behov där utgångspunkten kan vara både administrativa beslut och personliga samtal. Det vill säga att exempelvis ha samtal med en klient men samtidigt kunna förmedla resurser som klienten i fråga kan ta sig an. Behandling relationen kan delvis upplevas som opersonlig. Här söker klienten sig till socialarbetaren för behandling och socialarbetaren utgår från en metod för att behandla klienten. Det vill säga att klienten och socialarbetaren definieras utifrån metoden. Beroende på metod behandlas och klienten olika, det vill säga att det finns olika behandlingsrelationen beroende på behandlingar. I vissa metoder är det centralt att lyfta fram emotionella reaktion medan det i andra metoder sorterar in känslor och erfarenheter utifrån förklaringsmodeller (Svensson m.fl., 2008). Svensson m.fl. (2008) påpekar att relationer inom ett och samma område är aldrig enformiga. Det vill säga att varje relation har sina specifika drag även om det kan finnas liknande mönster och drag.

3.3 Sammanfattning

Svenssons m.fl. (2008) interpretation om handlingsutrymme har bidragit till en nyanserad teoretisk förståelse för begreppet. Svenssons m.fl. (2008) tolkning av begreppet pekar på att socialarbetaren kan möta svårigheter när det gäller att förhålla sig till både administrativa och tankemässiga ramar. Handlingsutrymmet visar sig således ha en relativ påverkan på hur, i detta sammanhang ett skolkuratorivt arbete bör bedrivas inom den avsatta organisationen. Det vill säga att handlingsutrymmet styr på vilket sätt och i vilken utsträckning skolkuratoren kan bedriva sitt arbete. I fråga om hur och på vilket sätt skolkuratorer arbetar förebyggande med frågor som psykisk ohälsa blir frågan om handlingsutrymme adekvat. Vilka eventuella förebyggande insatser skolkuratorer frambringar blir i studiens syfte av väsentlighet att förstå, varav det återstår att se om arbetet påverkas utifrån hur pass begränsat eller utvidgat skolkuratorers handlingsutrymme är.

Svenssons m.fl. (2008) begrepp möte, interaktion, kommunikation och relationer har bidragit till en djupare förståelse för vikten av interaktion och möten i det sociala arbetet. I talan om interaktion och kommunikation skapas relationer och uppfattning som i sin tur leder till att man intar en position och roll. Att förstå den rollen och positionen som personen i fråga tagit är till stor vikt inom ett skolkuratorivt arbete, dels för att kunna bemöta individer

på rätt sätt och för att kunna avgöra anledningen till rollen. Utifrån Svenssons m.fl. (2008) förståelse för relationer är det med fördel att sätta skolkuratoren i de fyra olika relationsperspektiven; omsorgsrelation, servicerektion, stödrelation och behandlingsrelation för att analysera och få en förståelse för hur skolkuratorer skildrar frågan om psykisk ohälsa och hur de i sin profession bemöter elever med psykisk ohälsa.

4 METOD

Följande avsnitt redogör studiens metodologiska utgångspunkter, val av metod, dess urval, genomförande, förförståelse, analysförfarande, tillförlitlighet och etiska principer. Studien utgick från en kvalitativ metod i syfte att forma en djup och nyanserad bild av deltagarnas utsagor. Bryman (2018) menar att kvalitativa data sätter värde på berättelser och ord. Den kvalitativa metoden ansågs således som mest relevant då det formade en djupgående förståelse för skolkuratorers syn på och erfarenhet av psykisk ohälsa bland grundskoleelever, likaså hur de i förebyggande syfte arbetar med problemet i fråga. Utifrån skolkuratorernas tolkningar och utsagor skapades en nyfunnen förståelse till psykisk ohälsa bland barn och unga. Med studiens syfte i fokus genomfördes därmed arbetet genom kvalitativa intervjuer med 5 skolkuratorer från 5 olika skolor.

4.1 Val av metod

När syftet med en studie är att undersöka eller forma kunskap om ett visst fenomen där fokus ligger på deltagarnas utsagor och erfarenhet av det anses den kvalitativa metoden som mest förmånlig. Den kvalitativa metoden karaktäriseras som mer tolkningsbar och djupgående (Bryman, 2018). Det vill säga att metoden fördjupar sig i individens tankar och det denne vill förmedla. Syftet är att ge individen friheten att tala bortom dennes bekvämlighet (Repstad 2007). För att forma en omfattande och djupgående förståelse för skolkuratorers syn på psykisk ohälsa bland grundskoleelever och hur problemet bemöts och hanteras i förebyggande syfte, genomfördes semistrukturerade intervjuer. Det som kännetecknar semistrukturerade intervjuer är dess flexibilitet den bereder för respondenten. Det vill säga att respondenten inte ska uppleva en viss bundenhet till intervjufrågorna eller att ett visst specifikt svar behöver utges (Bryman, 2018). Valet av semistrukturerade intervjuer grundar sig således på att ge respondenten friheten att delge sina fria åsikter, synen de har på problemet i fråga och friheten att tala och utforma svaren på egna sätt.

4.2 Urval

Då syftet med studien var att få större kunskap för hur psykisk ohälsa bland grundskoleelever förstås av skolkuratorer och hur skolkuratorer arbetar kring problemet i förebyggande syfte,

var urvalet riktat mot skolkuratorer som har sitt arbete i grundskolor. Bryman (2018) belyser vikten i ett lämpligt urval och menar att urvalet ska bringa en djupare förståelse för fenomenet i fråga. Denna studie valde därav ett målstyrt urval som bidrog till att forskningsfrågorna besvarades i enlighet med det som efterfrågades och undersöktes. Valet av målgruppen utträttades med avsikt att forma kunskap om skolkuratorers syn på psykisk ohälsa bland grundskoleelever och hur det i förebyggande mening hanteras. Målgruppen ansågs således som mest relevant då skolkuratorer är de som vanligtvis bemöter elever som är i behov av både stöd och hjälp, i främsta mån är det även skolkuratoren som implementerar ett förebyggande och hälsofrämjande arbete för elevers psykiska ohälsa. Baserat på skolkuratorernas utsagor ska en förståelse för studiens syfte och frågeställning kunna formas.

4.3 Genomförande

För insamling av deltagare kontaktades ett flertal skolkuratorer från olika grundskolor i Södertälje kommun via mejl. Mejlet innehöll information om syftet med studien, vår roll som forsknings författare och att deltagandet var frivilligt. Vid upprätt kontakt och beviljat deltagande, fastlades ett möte med vardera deltagaren som utfördes i den skolan de arbetar på. Det var totalt 5 skolkuratorer från 5 olika grundskolor som deltog i studien. Det som efterfrågades besvarades av skolkuratorerna i tillräcklig utsträckning och framkom som adekvat för syftet med studien. I mötet med vardera skolkuratoren inleddes intervjun med en kort presentation av oss forsknings författare, vilka teman frågorna kommer komma att belysa och hur de är indelade. Därefter efterfrågades ett samtycke för inspelning för kommande transkribering. Skolkuratoren fick därpå svara på 16 intervjufrågorna som en av oss skribenter aktivt ställde medan den andra antecknade ned svaren och det som diskuterades (se bilaga). Vardera intervju pågick i cirka 50–60 minuter. Under den avsatta tiden hann respektive skolkurator svara på 16 frågor och även diskutera andra frågor som kom på tal avseende studiens syfte och frågeställningar. Frågorna var utformande i syfte att användas som en mall och ett hjälpmedel att påbörja samtalet kring ämnet i fråga. Vardera fråga användes således som eventuell underlag och hjälpmedel under samtalets gång.

4.4 Förförståelse

Som författare kan det vara bra att ha en förförståelse för studieresultatet. Detta då det ger möjligheten till fördjupad kunskap om ämnet i fråga. Forskaren har alltid sina erfarenheter med sig och kan inte undvika att tolka data utifrån dem. Forskarens förförståelse har därav en indirekt påverkan på studieresultatet och resulterar till att tolkningen aldrig blir objektiv, utan endast relativt objektiv (Alvesson & Sköldberg, 2017). I enlighet med detta är det betydande att anmärka att en förförståelse till studien fanns men att denne inte var tänkt att ge viss vinkel till studieresultatet. Vi som forsknings författare har i relation till en verksamhetsförlagd utbildning (VFU) som utförts i två olika grundskolor med två olika skolkuratorer, format förförståelse för ett skolkurativt arbete. Det var således utifrån erfarenhetsbaserade principer och av genuint intresse som skolkuratorers syn på psykisk

ohälsa kom att bli studiens fokus. Erfarenheten frambringade med andra ord intresset att genomföra den givna studien. Förförståelsen belyses därav i syfte att understryka att deltagarnas, det vill säga skolkuratorernas utsagor inte ska framkomma som vinklade.

4.5 Analysförande

För analys av datainsamlingen tillämpades dataanalys. Ett första steg av analysen var att få en uppfattning av deltagarnas övergripande tankar och åsikter kring temat psykisk ohälsa och dess betingade påverkan. Detta utförde vi genom att läsa igenom transkriberingarna av intervjuerna och genom att lyssna på inspelningarna ett flertal gånger. Enligt Bryman (2018) förenklar transkribering tolkningsprocessen, desslikes förenklar det att analysera skolkuratorernas utsagor. Skolkuratorernas tolkningar och utsagor har således transkriberats på ett ordagrant, med andra ord bokstavligt sätt. Syftet är att materialet som redogörs inte ska framkomma som vinklat. Att ha material som i klar bemärkelse grundat sig på deltagarnas exakta utsagor bidrog till att resultatet inte var försett med värderingar, utan erhöles objektivt. Under analysen utformades 3 teman i syfte att organisera materialet till studiens och frågeställningens relevans; beskrivning av psykisk ohälsa, bemötande och förebyggande arbete. Med fokus på deltagarnas utsagor kodades och utvaldes uttalanden och resonemang som låg till relevans för studiens syfte och frågeställningar, därefter placerades de in i de 3 utformade teman (Bryman, 2018). Datainsamlingen kopplades därpå till teorierna och tidigare forskning i syfte att resonera och argumentera för ett uppnått resultat och få en djupare förståelse för studiens syfte.

4.6 Tillförlitlighet

Denna studie har haft sitt fokus på kriteriet tillförlitlighet som består av följande delkriterier; Trovärdighet, pålitlighet och objektivitet. I syfte att åstadkomma trovärdighet bör forskaren aktivt förhålla sig till det resultatet den fått fram, det vill säga till informationen som i detta sammanhang framkom under intervjuerna med vardera skolkuratoren (Bryman, 2018). Intervjufrågorna var framställda av oss forsknings författare och var anpassade för öppna diskussioner och svar, avsikten var att forma kunskap om skolkuratorernas syn på, erfarenhet av och tankar kring psykisk ohälsa bland grundskoleelever. Likaså var avsikten att forma kunskap om skolkuratorers förebyggande arbete. Intervjufrågorna var därav utformade i enlighet med studiens syfte och frågeställningar. Som forsknings författare var det viktigt att förhålla sig så objektivt som möjligt, frågorna och följdfrågorna som ställdes rörde sig därav aldrig utanför det aktuella ämnet, deltagarnas utsagor var således i fokus under intervjuerna. Vi som forsknings författare var däremot delaktiga i intervjun genom att aktivt lyssna i klar vaksamhet, anteckna och följdfråga deltagarna. Intervjun spelades dessutom in, syftet var att få med all information som framkom för att under transkriberingen kunna gå tillbaka och lyssna på intervjun i syfte att säkerställa att ingen information uteslutades. En kritisk granskning av all data som insamlats under intervjuerna var således essentiell. Möjligheten att gå tillbaka och lyssna på inspelningarna bidrog till att

skolkuratorernas utsagor transkriberades ordagrant och inte det som tros sades under intervjun. Vilket i sin tur stärker studiens pålitlighet. För att på ytterligare sätt öka tillförlitligheten av studien sattes tidigare forskning och studiens teoretiska utgångspunkter (Handlingsutrymme, möte och bemötande, interaktion och kommunikation, roller och relationer) i samspel med resultatet från intervjuerna som utfördes.

4.7 Etiska principer

När en forskning eller akademisk studie bedrivs är det essentiellt att förhålla sig till etiska principer för de som väljer att delta i studien. Med beaktning till deltagarnas trygghet och respekt för individens värde har hänsyn till 3§ Lag (2003:460) om etikprövning av forskning som avser människor tagits. Lagen åskådliggör att personuppgifter som anses vara känsliga bör behandlas i enlighet med 13§ (1998:204) personuppgiftslagen. För att uppfylla dessa kriterier och krav utgick vi från Brymans (2018) etiska principer som rör frågan om integritet, frivillighet, konfidentialitet och anonymitet för personer som deltar i forskningen. De etiska principerna är; informationskravet, samtyckeskravet, konfidentialitetskravet och nyttjandekravet. I följande segment ges en kort förklaring av hur vardera etiska princip tillämpats i studien.

Informationskravet; Deltagarna blev väl informerade om studien och dess syfte innan valet att delta. Detta utfördes i form av ett mailutskick som omfattade en kort presentation av oss forsknings författare, en beskrivning av syftet med studien, deltagarnas anonymitet och konfidentialitet och att deltagandet var frivilligt. Som slutmaning blev deltagarna väl informerade om deras rätt att avsluta sitt deltagande innan, under och efter genomförandet om de så önskar eller känner för det. Kontaktinformation till oss forsknings författare för eventuella frågor och eller funderingar framkom därav tydligt i mailutskicket.

Samtyckeskravet; I enlighet med informationskravet fick deltagarna möjligheten att själva välja om de vill och eventuellt kan delta i studien. Som forsknings författare har samtyckeskravet således inneburit att införskaffa deltagarnas samtycke. Som det framkommer i informationskravet var det av stor vikt att deltagarna fick rätten att själva avgöra om de vill avbryta sitt medverkande utan att det skall medföra några former av negativa påföljder för dem. Det var även av stor vikt att tillhandahålla deltagarna rätten att självständigt avgöra och bestämma på vilka villkor de vill och kan delta i studien.

Konfidentialitetskravet; Deltagarna informerades och försäkrades att all information används konfidentiellt i studiens syfte. Det är enligt Bryman (2018) ett ofrånkomligt krav att personuppgifter behandlas på ett sådant sätt där utomstående inte får tillkomst till de. Framför allt gäller detta uppgifter som upplevs som etiskt känsliga.

Nyttjandekravet; I enlighet med konfidentialitetskravet har de uppgifter som samlats in om enskilda personer endast används för forskningsändamålet (Bryman, 2018).

5 RESULTATANALYS

I följande avsnitt presenteras resultatet av det empiriska materialet som samlats in. Avsnittet är indelat i tre teman, *beskrivning av psykisk ohälsa, bemötande och förebyggande arbete*. Vardera temat åskådliggör skolkuratorernas utsagor och sammankopplas till studiens teoretiska utgångspunkter (Handlingsutrymme, möte, interaktion, kommunikation och relationer) och tidigare forskning. I avsnittet benämns deltagarna som respondenter. Respondenterna är 5 olika skolkuratorer från 5 olika grundskolor.

5.1 Beskrivning av psykisk ohälsa

Följande avsnitt presenterar skolkuratorers beskrivning av psykiska ohälsa. Hur problemet i fråga betraktas i skolan och vilken betydelse beskrivningen av psykisk ohälsa har på ungas mående. Skolkuratorernas utsagor sammankopplas i sin tur till tidigare forskning.

Samtliga respondenter hade relativt likartade tankar och beskrivningar av psykisk ohälsa. De påstod att psykisk ohälsa sträcker sig i allt från lättare tillstånd som ångest till allvarigare diagnoser som olika former av funktionsnedsättningar. Det som försvårar elevens sätt att navigera sig i vardagen kännetecknas av respondenterna som en viktig komponent att tillhandahålla när psykisk ohälsa beskrivs. Respondenterna menade att psykisk ohälsa kan beskrivas och definieras på många olika sätt och är ofta en fråga om hur den enskilda individen väljer att betrakta det som. Respondent 1 uttryckte sig på följande sätt

Det är en bred definition men det som begränsar ditt liv när du inte kan leva ett vanligt vardagligt liv. Något som begränsar ditt sätt att leva är för mig psykisk ohälsa. Sen finns det ett brett spektrum i vad det är och det får man själv bedöma utifrån sin egen situation (...) jag tror väl bara att psykisk ohälsa kan beskrivas på så många olika sätt men handlar oftast om ett tillstånd som försvårar personens vardag, också dennes sätt att vara

I respondent 1 uttalande ser vi att det karaktäristik för psykisk ohälsa inte går att specifikt poängtera vad problemet i fråga är, utan är en definitionsfråga den enskilda individen får bedöma själv. I tydlig bemärkelse påstod samtliga respondenter att psykisk ohälsa många gånger visar sig när eleven avviker från sitt normala beteende. Ett avvikande beteende förefaller enligt respondenterna när eleven i främsta fall inte vill gå till skolan eller när eleven inte vill närvara på lektionerna, när elevens matvanor ändras drastiskt, när eleven sätter gränser för och inom dennes sociala relationer, när eleven plötsligt upplevs nedstämd och trött under en längre tidsperiod, med mera. Enligt Kostenius m.fl. (2019) betraktar unga psykisk ohälsa som ett känslomässigt hinder i vardagen. Ett hinder som begränsar den unge från att utföra normala aktiviteter. Respondent 4 karaktäriserade psykisk ohälsa som en tydlig begränsning i vardagen och menade att sådana begränsningar väcker oro. Påverkbara faktorer som i främsta mån kan leda till psykisk ohälsa bland unga handlar dels om en otrygg anknytning, dåliga skolresultat, brist på socialt nätverk, dåliga levnadsvanor, med mera. Dessa hinder visar sig således förvärpa den unges försök att hantera sitt psykiska mående

(Dalman m.fl., 2011). Respondent 4 påstod således att vad psykisk ohälsa är, desslikes hur det beskrivs är en fråga om vad den enskilda individen tål och uttryckte sig på följande sätt

Det är jättesvårt att säga. (...) Men om man känner att det finns ett motstånd, eller om man känner att något avviker, som när eleven exempelvis känner sig stressad eller när eleven avviker från dennes normala beteende och mående då kan man börja fundera på om detta handlar om psykisk ohälsa. Om elevens avvikande beteende håller i sig en längre period förstår man ofta att det rör sig om något allvarligt. Men jag skulle nog säga att det även är väldigt individuellt. Ett antal av eleverna jag möter på skolan har växt upp i otrygga förhållanden, jag har märkt att dessa elever hanterar stressfyllda situationer väldigt dåligt. Det tar alltså på dem hårt och dem vet ofta inte hur de ska hantera situationen (...) Jag tänker därför att psykiska ohälsa bör beskrivas olika då det upplevs olika för alla.

Respondent 2 beskrev psykiska ohälsa på ett relativt specifikt sätt och menade att dess betingelse ofta rör sig om ångest, depression, nedstämdhet, oro och stress i vardagen men menade även att funktionsnedsättningar som autism kan betraktas som en tydlig form av psykisk ohälsa. Hur psykisk ohälsa betraktas och förstås av eleverna påverkar dock utifrån respondent 2 erfarenheter dess betydelse bland barn och unga. Respondent 2 lyfter fram följande i sitt uttalande

(...) På denna skola upplever jag inte att psykisk ohälsa är så jättestort, som ångest, nedstämdhet och oro. Men det har ökat en hel del och krupit ner i åldrarna mer än tidigare. Barn pratar även om psykisk ohälsa på gott och ont mer än någonsin. På ont tar de till sig psykisk ohälsa genom att jämföra sig med influencers på Youtube som exempelvis säger att den har depression. Eleven tar sig därav den rollen och tror sig också ha ångest och depression.

Kunskap om psykisk ohälsa visar sig ligga till både fördel och nackdel för barn och unga. Kännedom om att vara ledsen och nedstämd är till fördel för barn och unga när de i praktiskt syfte inte ska behöva uppleva att deras mående eller beteende på något vis är fel eller avvikande, utan att det är okej att uppleva förstämning, det vill säga att det är en naturlig reaktion i vardagen. Det är även till fördel för barn och unga att ha kännedom om psykisk ohälsa för möjligheten att kunna söka hjälp vid behov (Beckman, Hellström, 2021). Däremot påpekar respondent 3 att kännedom om psykisk ohälsa kan leda till att en del tror och tycker sig ha psykisk ohälsa i syfte att åstadkomma uppmärksamhet samtidigt som frågan om psykisk ohälsa betraktas som en trend. Idag är psykisk ohälsa ett omtalat ämne på sociala medier. Ett stort antal, så kallade influencers delar aktivt med sig sina vardagsaktiviteter och vinklar ofta den verklighet de lever i vilket således leder till att barn och unga ser det som populärt, det vill säga en trend att leva upp till (Beckman, Hellström, 2021). Respondent 3 uttryckte sig vidare på följande sätt

Vi märker att problemet med när man gör eleverna medvetna om psykisk ohälsa så blir det tyvärr som en trend. Om man bortser från att det är mycket stress och ångest. Det är inget som syns utåt. Det är egentligen inte många elever som har psykisk ohälsa utan det handlar mer om puberteten, värdeförändringen, det är bra att lära eleverna att vara medvetna om sitt mående utan att hamna i hålan där det blir en trend. Det handlar om uppmärksamhet i väldigt många

fall. Det kan däremot i flera fall handla om psykisk ohälsa också. (...) Jag tycker man ska vara försiktig med hur man beskriver eller alltså förklarar psykisk ohälsa för unga. De tar många gånger, nästan alltid till sig det man säger och förstorar det. Jag menar bara att ett förändrat beteende inte alltid behöver betyda att det är psykisk ohälsa.

I respondents 3 uttalande går det att se att beskrivningen av psykisk ohälsa påverkas av hur pass allvarligt problemet i sig betraktas som. Respondent 3 poängterade att psykisk ohälsa är ett allvarligt problem många unga lever med. Men att det är viktigt att föra fram allvaret i det när man utbildar unga i frågan, då ämnet i övrigt kan misstydas och nyttjas av eleverna på fel sätt. Samtliga respondenter poängterade att kunskap om psykisk ohälsa bland unga omfattar såväl för som nackdelar i ett förebyggande arbete och förekom således som en fråga om konsensus.

5.2 Bemötande

Följande avsnitt presenterar skolkuratorers erfarenheter av psykisk ohälsa bland grundskoleelever, hur de i sin yrkesroll och profession bemöter elever med psykisk ohälsa, vikten av ett gott förhållningssätt och en god relation till den berörda i fråga. Skolkuratorernas utsagor sammankopplas till tidigare forskning och till Svenssons m.fl. (2008) teoretiska verktyg; möte, interaktion, kommunikation och relationer.

Samtliga Respondenter förklarade i tydlig bemärkelse vikten av att bemöta och kommunicera med barn och unga som upplevs avvika från sitt normala beteende. Bemötande är enligt respondenterna det viktigaste verktyget för att förstå och lokalisera orsaken till den unges avvikande beteende. I ett socialt arbete visar sig frågan om möte och kommunikation ha en viktig och betydande roll när det omsätts i praktiken. I möten med andra formas en uppfattning och nyfunnen förståelse till det aktuella problemet i fråga. Varje individuellt möte är en möjlighet för skolkuratoren att skapa en förtrolig relation till den berörda och har således sin specifika roll, position och emotionella laddning (Svensson m.fl., 2008). Bemötandet är enligt majoriteten av respondenterna nyckeln till förståelse och härleder hur det kommande arbetet kommer att se ut och bedrivs. Enligt respondent 5 är det däremot av stor vikt att bemöta eleven på rätt sätt. Respondent 5 beskriver i sitt uttalande att

Bemötandet handlar om att erbjuda en trygghet, vara lugn, att inte döma, att visa att det är okej att prata om det man vill. Det är ändå en utmaning eftersom många elever har med sig mycket ur sitt kulturella drag. Det vill säga att det exempelvis är tabu att prata med en kurator. Det ska bara kännas okej att prata. Att inge en trygghet i att få eleven att våga prata och uttrycka sig (...).

I respondents 5 uttalande går det att se att bemötandet bör förefalla inom ramen av det som är socialt acceptabelt för eleven i fråga. Det betyder enligt respondent 5 att alla elever bör bemötas på olika sätt trots att det i praktiken blir en utmaning att ta sig an. Att bemöta eleven utifrån dennes enskilda behov handlar enligt respondent 5 att skraddarsy mötet och på så vis relationen med eleven i fråga. Forskning pekar på att ungas psykiska mående har ett

tydligt samband till hur de bemöts och utmärks av vuxna på skolan. I praktiskt syfte upplevs ungas psykiska mående ha en positiv markering när de möter vuxna som visar tillgänglighet, lyssnar och aktivt vidtar åtgärder vid och efter elevens enskilda behov. Det är således av stor vikt att skolan värdesätter och uppskattar den ungas erfarenheter Kostenius m.fl. (2019). Samtliga respondenter tydliggjorde att mötet med elever bör i främsta fall grunda sig på en god relation, varpå det handlar om att förhålla sig till både administrativa och affektiva ramar. Enligt Svensson m.fl. (2008) har stöd relationen i praktiskt syfte sitt inslag i både frågan om omsorgsrelation och servicerektion och omsätter klientens behov av både administrativa beslut och personliga samtal. Det innebär således att både sätta eleven, dennes behov av stöd och vägledning men även det administrativa förhållandet i fokus.

Respondent 1 klargjorde att elever i många fall har svårt att uttrycka sig och mäter således svårigheter i att prata om sina problem eller hinder trots att de självmant vänt sig till skolkuratoren. Med detta menade respondent 1 att relation och bekvämlighet har en betydande roll i möten och samtal med elever. Det är således av stor vikt att bemöta eleven på rätt sätt i syfte att nå ut till och på ett förmånligt sätt vara behjälplig vid behov (Svensson m.fl., 2008). Respondent 1 påpekade att trygghet och tillit är grundläggande element i samtal med enskilda elever. Detta för att skapa en trygg miljö som gör det enklare för eleven att tala ut om sina problem. Vid eventuella hinder där eleven i fråga har svårt att prata om sitt specifika problem är kroppsspråket enligt respondent 1 i synnerhet ett påtagligt hjälpmedel. Respondent 1 menade att vissa elever omvandlar sina ord och känslor till tårar, andra elever blir tomma i blicken och vissa blir frustrerade. Följande uttalande redogör respondents 1 tolkning av vad som är väsentligt att ta hänsyn till under ett möte.

Man ska inte pressa eller stressa någon även om man ser att den vill prata. Man ska bygga en relation! Allt handlar om bekvämlighet det är lite då man kan nå ut till elever speciellt till de med psykisk ohälsa.

Ovanstående uttalande visar att en god relation bär på förmågan att bilda en känsla av bekvämlighet. Enligt respondent 3 är det däremot utmanande och svårt att forma en god relation om eleven inte är motiverad eller finner en mening med att samtala. Allt beror således enligt respondent 3 på vart eleven befinner sig och dennes tidigare erfarenheter. Enligt Isaksson, Sjöström (2016) visar sig rätt attityd gentemot hjälpsökande elever utgöra en betydelsefull bekvämlighet. Således bör skolkuratoren även rikta fokus på elevens framsteg och ansträngningar i syfte att förbättra förutsättningarna för eleven. Respondent 3 poängterade att det är viktigt för både eleven och skolkuratoren att synliggöra elevens framsteg. Syftet är enligt respondenten att visa eleven att denne gjort framsteg för uppmuntran och motivering. Det är enligt respondent 4 även viktigt att bekräfta elevens behov av hjälp, att bekräfta dennes känslor för att vidare vara lösningsinriktad. Respondent 4 uttryckte sig på följande sätt

Det är viktigt att inte förringa någons känsla av att den mår dåligt. Viktigt med en balans! Ibland kan jag känna att jag inte kan ge eleven det den behöver, men märker att det hjälper att bekräfta den känslan dem har för att sen vara lösningsinriktad.

Ovanstående uttalande visar att vissa elever är i behov av att få sina problem och eller svårigheter bekräftade. Respondent 4 tydliggjorde därpå att enstaka samtal är allt eleven således behöver för att må bra. Respondenten poängterade däremot att samtal inte kan pågå i för lång utsträckning utan bör någon gång visa resultat. Avsikten är enligt respondent 4 att eleven inte ska fastna under behovet av att ständigt vända sig till skolkuratoren, utan att med tiden lära sig hantera problem på egen hand. Enligt respondent 2 har bemötandet ett samband till hur rådgivningen utträttas. Respondent 2 uttryckte sig på följande sätt och menade att;

(...) med äldre elever kan jag ibland fastna i att jag inte har mer råd eller tips. Bland högstadieelever är psykisk ohälsa som mest synlig. För det handlar om en medvetenhet som de själva kan se. Speciellt vid frågor om framtiden, pressen, vad de ska plugga vidare till och jobba med. Oron upplever jag är stor bland både barn och unga i högstadiet. Jag upplever att bemötandet kan därför kännas betungande för dem då det inte räcker till med att ge dem stöd, alltså, de söker sig alltid till specifika svar jag många gånger inte kan ge dem.

Respondents 2 uttalande visar att bemötande sker på flera olika sätt beroende på den enskilda elevens behov. I vissa situationer är det enligt respondenten svårt för eleven att avgöra vad och hur denne ska gå tillväga, skolkuratoren kan därför finnas där som stöd. Som skolkurator får man däremot enligt respondent 2 inte bedriva terapi utan bemöter istället elever som en "samtalscoach". Respondenten menade att man ibland kan få slut på rådgivning och behöver då fånga elevens egna tankar och lösningar kring problemet. I situationer där stödet inte räcker till påpekade respondent 2 att eleven således kan hänvisas till exempelvis barnpsykolog eller BUP, eller att följa upp eleven för att se om en orosanmälan eventuellt behövs göras beroende på problemet eleven besitter sig i.

5.3 Förebyggande arbete

Följande avsnitt redogör skolkuratorernas hälsofrämjande och förebyggande arbete. Hur de lokaliserar psykisk ohälsa, vikten av ett gott samverkansmönster och utmaningar i det preventiva arbetet. Skolkuratorernas utsagor analyseras utifrån tidigare forskning och Svenssons m.fl. (2008) definition av den teoretiska utgångspunkten, handlingsutrymme.

Forskning pekar på att tillgänglighet, självkritiska ögon, föräldraengagemang och ett aktivt arbete inom elevhälsoteamet är grundläggande komponenter som stödjer ett arbete mot psykisk ohälsa. Ett viktigt arbete för stöd, lokalisering och förebyggande arbete för psykisk ohälsa handlar om ett närmare arbete med eleverna. Det vill säga att möta eleverna på skolgården och skolkorridorerna i syfte att integrera, visa öppenhet och utmärka en välkomnande känsla (Beckman & Hellström, 2021). Respondent 1 menade att ett aktivt och närmare arbete med eleverna ger en som skolkurator en större och övergripande inblick i elevernas mående, på så sätt kan skolkuratoren lokalisera psykisk ohälsa bland eleverna i exempelvis skolkorridorerna. Respondenten tydliggjorde det förmånliga med att vara sedd ute på fältet som skolkurator, och menade att skolkuratorns närvaro förevisar att det finns någon att vända sig till vid behov av stöd och hjälp. Detta poängterade respondent 1 som ett

förmånligt sätt att lokalisera psykisk ohälsa bland grundskoleelever. I synnerhet menade respondenten att det i vissa fall förekommer psykisk ohälsa i större grupper och menade således att psykisk ohälsa inte enbart förekommer hos den enskilda individen utan visas även i större grupper.

Behovet av att arbeta hälsofrämjande och förebyggande framkom enligt samtliga respondenter som stort och viktigt. Dessliques poängterade respondenterna att värdegrundsarbetet även är betydande att omsätta i praktiken och bör gå parallellt med det förebyggande arbetet. Respondent 2 tydliggjorde att samhällsutvecklingen sker skyndsamt och menade således att det därför alltid finns ett hälsofrämjande och förebyggande behov som behöver tillgodoses. Respondent 2 uttalade sig på följande sätt

Det är ett stort behov av det speciellt med tanke på att det ökar så kraftigt idag. Det är bra att alla olika yrkesgrupper som bemöter barn har psykisk ohälsa i åtanke i förebyggande syfte. Men skolan är den viktigaste platsen där psykisk ohälsa kan förebyggas. vi kan inte påverka hemmen men vårt uppdrag är att arbeta förebyggande för barnen här och göra det så tryggt som möjligt för de

Respondent 2 poängterade även att psykisk ohälsa gått ner i åldrarna och menade att man pratar om det nu mer än förr. Psykisk ohälsa upplevs enligt respondenten ha ökat och framgår tydligt i skolresultaten, oro för elevernas framtid är därav omtalat och stort. Behovet av ett hälsofrämjande och förebyggande arbete placeras således enligt respondenten högt. Dessliques pekar forskning på att psykisk ohälsa ökat kontinuerligt bland barn och unga under de senaste decennierna och visar sig påverka ungas skolresultat i tydlig bemärkelse (Bremberg, 2013). Majoriteten av respondenterna åskådliggjorde att det hälsofrämjande och förebyggande arbetet utförs på olika sätt beroende på det befintliga behovet, resursfördelning och samverkanpersonal emellan. Respondent 1 redogjorde det förebyggande arbetet på följande sätt

(...)vi jobbar exempelvis i team mot kränkande behandling. Jag hjälper lärare hur man kan förebygga och främja. Det kan vara lite efter behov men det kan vara värdegrundsövningar. Jag har påbörjat ett samarbete med studievägledare (SYV) där vi går ut och pratar mer om mående och framtid. (...) och där är det bra att samarbeta med syv då hon besitter dem kunskaperna jag inte har. Kuratorsarbetet är åtgärdande och tyvärr så har man inte så jättemycket utrymme som man skulle vela att arbeta förebyggande. Arbetet ligger under vissa administrativa ramar som jag inte får överskrida (...).

Ovanstående uttalande visar att det förebyggande arbetet kan utföras på varierande sätt, allt utefter skolans befintliga behov. Respondent 1 tydliggjorde att det förebyggande arbetet däremot är relativt begränsat och menade att det föreligger ett administrativt motstånd som initierar att arbeta på ett "otillåtet" sätt för att i främsta mån tillgodose elevens behov. Hur socialt arbete bedrivs och vad som är möjligt att utföra påverkas enligt respondenten av både tankemässiga och administrativa ramar. Socialarbetarens handlingsutrymme begränsas av organisationens riktlinjer och ramar. Det tyder i sin tur på att socialarbetaren bör arbeta genom att förhålla sig till både organisationens, i detta sammanhang skolans uppdrag och elevens behov (Svensson m.fl., 2008). Samtliga respondenter tydliggjorde att det

förebyggande arbetet är en lång process som kräver tålamod och tid. I synnerhet menade respondenterna att handlingsutrymmet och skolans riktlinjer inramar det som får och inte får bedrivas i ett hälsofrämjande och förebyggande arbete. Ett skolkuratv arbete är vagt formulerat men förefaller ändå under ett specifikt handlingsutrymme som påverkar de arbetsuppgifter som har med samverkan på skolan att göra (Isaksson, 2014). Respondent 3 poängterade vikten av ett gott samverkansmönster i ett förebyggande arbetet och uttalade sig på följande sätt

Att arbeta förebyggande och främjande tar väldigt mycket tid och arbete men det har en positiv effekt. Om samarbetet brister mellan personalen märker jag hur det förebyggande arbetet påverkats ganska hårt. När ledningen gömmer sig är man sjukt ensam i sin roll som kurator vilket försvårar det förebyggande arbetet men även arbetet i sin helhet. Är du ensam i din roll kan det hända att man möter flertal hinder. Det är superviktigt med ett gott samarbete.

För att förebygga och motverka psykisk ohälsa är ett preventivt arbete inom skolmiljön, sociala nätverk, sysselsättning och trygg närmiljö betydande (Dalman m.fl., 2011). Respondent 3 påpekade att ett samarbete med elevhälsan och personal på skolan är viktigt i dels ett förebyggande arbete och i att fånga upp elever som självmant inte vill vända sig till skolkuratoren eller som ännu inte känner sig tillräckligt bekväma. Respondenten menade att det förebyggande arbetet kan försvåras när lärare och skolkurator inte samverkar på en behövlig nivå. Forskning pekar på att ett hälsofrämjande och förebyggande arbete förlorar sin funktion när det brister i frågan om samverkan och förståelsesocialarbetare och lärare emellan (Isaksson, Larsson, 2017). I synnerhet tydliggjorde samtliga respondenter att, trots det hälsofrämjande och förebyggande arbetets påverkan av handlingsutrymmet och frågan om samverkan har det förebyggande arbetet i slutändan ett gott intryck på eleverna. Respondenterna redogjorde att det förebyggande arbetet utförs på olika nivåer och menade att det föreligger under organisatorisk, grupp och individnivå. Gemensamt för alla respondenter, tydliggjordes att det förebyggande arbetet utförs i enlighet med lärare, rektorer, specialpedagoger, SYV och skolsköterskan. Arbetet bedrivs i grundläggande mening enligt respondenterna utifrån delvis gemensamma planerings och uppföljningsinsatser. Respondent 4 tydliggjorde i kort beskrivning vilka essentiella frågor som är grundläggande att utföra i ett hälsofrämjande och förebyggande arbete och menade således att

Förebyggande arbete handlar för mig på individnivå väldigt mycket om att röra mig ute bland eleverna, alltså att visa mig mottaglig. Sen sätts väldigt stor vikt på skolans värdegrundarbete, arbete mot mobbning och kränkande behandling. Det viktigaste skulle jag däremot säga är att samverka med mina kollegor, det gör vi genom arbetslagsmöten där vi lyfter upp viktiga frågor rörande psykisk ohälsa och planerar där hur vi ska förbättra elevers förutsättningar och annat. Jag rör mig även runt i klassrummen, tycker det är viktigt att utbilda både elever och lärare om psykisk ohälsa och hur viktigt det faktiskt är (...) samhället utvecklas ständigt, jag tycker att psykisk ohälsa har trappats upp bland eleverna på grund av utvecklingen som ständigt sker.

I ovanstående uttalande ser vi att det förebyggande arbetet omfattar ett arbete på såväl individ som gruppnivå. Respondent 4 tydliggjorde att den samhälleliga utvecklingen haft en omfattande påverkan på psykisk ohälsa bland barn och unga i skolan. Enligt den teoretiska utgångspunkten handlingsutrymme, berör ett socialt arbete frågan om utvecklingsprocesser.

Det vill säga att det sociala arbetet utförs i enlighet med samhällets förändrings och utvecklingsprocesser. Varav arbetet bör bedrivas och anpassas efter den utvecklingen som råder (Svensson m.fl., 2008). Respondent 5 poängterade således att det i många fall förekommer ett antal hinder i det förebyggande arbetet som försvårar dess framställningssätt. Respondenten menade att tiden att arbeta förebyggande är relativt betydelsefull men räcker ofta inte till. Hinder som kan uppstå i det förebyggande arbetet rör sig enligt respondenten om exempelvis bortfall av personal och eller planer som inte följs eller uppfylls. Respondenten ansåg att skolan sätter stort fokus på det pedagogiska varav det förebyggande arbetet minimeras. Det vill säga att skolan sätter stort fokus på elevernas lärande, vilket förorsakar ett motstånd i det hälsofrämjande och förebyggande arbetet. Enligt respondent 5 går hälsa och lärande hand i hand, att balansera båda parter beskrivs som väsentligt i ett hälsofrämjande och förebyggande arbete. Ett arbete utövat under ett organisatoriskt perspektiv bör enligt respondenten ta hänsyn till alla perspektiv, både det psykosociala och organisatoriska. Behovet enligt László m.fl. (2019) av ett förmånligt samarbete mellan de organisatoriska komponenterna och hälsoaspekterna på skolan, det vill säga mellan lärare och hälsopedagoger är således av betydelse för att främja en hög utbildnings prestation, i det sammanhanget bibehålls en god psykisk hälsa bland eleverna på skolan.

6 DISKUSSION

Följande avsnitt redogör på övergripande sätt en diskussion om resultatet i relation till studiens syfte och frågeställning, tidigare forskning och teoretiska utgångspunkter. Avsnittet avrundas därefter med en metoddiskussion som omfattar en reflektion av metodvalet.

Syftet i föreliggande studie har varit att få större kunskap om psykisk ohälsa bland grundskoleelever utifrån skolkuratorers perspektiv, även hur skolkuratorer arbetar kring problemet i förebyggande syfte. Frågeställningarna rör sig om hur skolkuratorer beskriver psykisk ohälsa bland grundskoleelever, på vilket sätt de i praktisk mening arbetar förebyggande för att motverka psykisk ohälsa bland eleverna och om eventuella hinder framkommer i arbetet. Resultatet har tolkats utifrån tidigare forskning och teoretiska utgångspunkterna; handlingsutrymme, möte, interaktion, kommunikation och relationer. Vidare har studiens frågeställningar besvarats vilket bidragit till en nyfunnen och nyanserad kunskap om skolkuratorers preventiva arbete av psykisk ohälsa.

6.1 Resultatdiskussion

Psykisk ohälsa visar sig kunna beskrivas på flertal olika sätt. Bortsett från dess psykosomatiska besvär, det vill säga ångest, depression, nedstämdhet, med mera visar resultatet att psykisk ohälsa handlar om något mer övergripande. Det som i sin helhet

begränsar den enskilda individen från att utvecklas optimalt, även det som försvårar individens sätt att navigera sig i vardagen betraktas enligt respondenterna som en generell beskrivning av psykisk ohälsa. I tydlig bemärkelse pekar forskning på att skolans prestationskrav och en hög efterfrågan av utbildning har en starkt framträdande påverkan på den unges psykiska mående (Beckman, Hellströms, 2021). Under de senaste decennierna har det således visat sig att psykisk ohälsa ökat kontinuerligt bland barn och unga (Bremberg, 2013). Preventiva åtgärdsinsatser ser vi därav som betydelsefulla och förekommer även som adekvat bland respondenterna i frågan om det förebyggande arbetet.

Resultatet har i synnerhet visat att ett preventivt arbete rör sig om flertal påverkbara faktorer. För att bedriva ett förmånligt förebyggande arbete bör eleven och dennes besvär betraktas utifrån en individ och gruppnivå. På så sätt lokaliseras, fastställs och förstås elevens rådande problem. Vi ser att det förebyggande arbetet bedrivs gemensamt med diverse hinder som är svåra att motstå. Dessa hinder handlar främst om skolkuratorns begränsade handlingsutrymme, brister i ett samverkansmönster mellan de pedagogiska och hälsoaspekterna i skolan och ett bristfälligt relationsmönster till eleverna. Vi ser att skolkuratorns arbete kan beskrivas som något mer komplext, detta då arbetet i vissa fall är begränsat vilket påverkar hur det hälsofrämjande och förebyggande arbetet bedrivs. I praktisk mening har det även en påverkan på den unges psykiska mående då elevens behov av hjälp inte tillgodoses i fullkomlig utsträckning. I linje med respondenternas utsagor påverkas ett skolkurativt arbete av de begränsningar organisationen i fråga frambär. I relation till preventiva hälsoaspekter försvåras således framställningen av ett förebyggande arbetet. I tydlig bemärkelse ser vi att brister och ett hinder i ett hälsofrämjande och förebyggande arbete beror på att skolan fokuserar i för hög uträkning på det organisatoriska och mindre på elevens hälsotillstånd. Enligt Svenssons m.fl. (2008) bedrivs socialt arbete under känslomässiga och organisatoriska ramar. Svårigheten att balansera båda aspekter kan därav skapa ambivalenta fotspår i det hälsofrämjande och förebyggande arbetet. Detta tolkas således som ett stor anledning till att det preventiva arbetet vid vissa tillfällen inte ger tillräckligt med resultat.

Enligt respondenterna bedrivs deras skolkurativa arbete utifrån ett begränsat handlingsutrymme. Skolkuratorers arbete styrs av lagar, regler och överenskommelser från dennes givna organisation (Svensson m.fl., 2008). Som skolkurator får man inte bedriva terapi vilket ansågs begränsa arbetet i möten med elever där stödet inte räcker till. Då skolkuratoren inte kan stödja eleven på andra sätt än de hjälpinsatser som redan upprättas i enlighet med handlingsutrymmet, hänvisas eleven vidare till exempelvis BUP och eller en eventuell barnpsykiolog. Vi tänker att eleven därav kan komma att uppfatta situationen som relativt allvarlig och i vissa fall uppleva hjälpinsatser som ineffektiva. I enlighet med respondenternas uttalande tolkar vi att de relationella aspekterna, tillit och bekvämlighet mellan skolkuratoren och eleven kan således påverkas negativt. Varje relation har sin specifika roll, position och emotionella laddning (Svensson m.fl., 2008). Baserat på respondenternas utsagor anses det därför viktigt för skolkuratorer att i sitt förebyggande arbete ha en förtroendefull relation till elever som söker hjälp. Vi anser att ett preventivt arbete bör bedrivas med hänsyn till elevernas varierande och befintliga behov. Det vill säga att hänsyn bör tas till elevens erfarenheter, känslor och dennes eventuella problem. Att bemöta elever utifrån deras enskilda behov visar sig således i resultatet ha en positiv inverkan på

skolkuratorns och elevens relation, på så sätt där stödinsatser ger en positiv verkan. Det som således utmärker en förmånlig stödinsats är när eleven i fråga lyckas finna motivation till att förbättras. I det förebyggande arbetet visar sig därav denna aspekt ha stor betydelse.

Det förebyggande arbetet rör sig på individ-, grupp- och organisatorisk nivå och visar sig beröra varierande aspekter. På individ- och gruppnivå visar det sig vara av stor vikt att aktivt arbeta nära eleverna i syfte att visa mottaglighet. Detta genom att integrera med eleverna på skolgården, skolkorridorerna, och i klassrummen. På så sätt kan eleverna känna att skolkuratoren finns tillgänglig vid behov, och bidrar dessutom till möjligheten att forma en närgående och trygg relation till eleven. På organisationsnivå ansågs samverkan med elevhälsan och pedagoger betraktas som grundläggande varav arbetslagsmöten där gemensamma planerings och uppföljningsarbeten bedrivs, skolans värdegrundsarbete och relationella arbeten, med mera framkom som tydliga förebyggande aspekter. Frågan om samverkan framkom i resultatet ett flertal gånger och ansågs betydande i ett förebyggande arbete. I enlighet med resultatet tolkade vi kortfattat samverkan på följande sätt; Brister samverkan, brister det preventiva arbetet. Enligt forskning är det därav av stor vikt att lärare som elever är väl underrättade om psykisk ohälsa och dess påverkan på den enskilda individen (Kostenius m.fl., 2019). Då skolkuratoren och läraren skall i synnerhet driva det förebyggande arbetet tillsammans tänker vi att det är av stor vikt att lärare är väl underrättade om det psykosociala aspekterna, speciellt med tanke på att det förebyggande arbetet rör sig om psykisk ohälsa. I koppling till Kostenius m.fl., 2019 uttalande som menar att det är förmånligt att sprida kunskap om psykisk ohälsa, ser vi däremot att samtliga respondenter finner detta som vagt. Utifrån respondenternas uttalanden ser vi att elever problematiserar psykisk ohälsa när de exempelvis ser hur psykisk ohälsa betraktas och tolkas av kända profiler på sociala medier. Psykiska ohälsa framträder idag som en trend på sociala medier och influerar således barn och unga att leva upp till en överklig trend (Beckman, Hellström, 2021). En medvetenhet om den psykiska ohälsan ansågs således påverka eleverna på gott och ont.

Eftersom att frågan om samverkan framkom i stor omfattning kunde en samverkansteori ha tillämpats i studien. För att däremot erhålla fokus på syftet och frågeställningarna ansågs samverkansteorin kunna avleda det som i själva verket efterfrågas. Därav ställdes frågan om samverkan med handlingsutrymmet. Summariskt visar sig det förebyggande arbetet influeras av flertal olika faktorer som i synnerhet har en påverkan på den unges psykiska mående. Hur psykisk ohälsa beskrivs är en fråga om huruvida den enskilda individen upplever att problemet påverkar dennes vardag. Vi tänker att många aspekter i ett preventivt arbete hänger samman och har således en påverkan på hur det förebyggande och hälsofrämjande arbetet bedrivs.

6.2 Metoddiskussion

I följande avsnitt presenteras styrkor och svagheter avseende studiens metodologiska utgångspunkt i relation till studiens syfte och resultat. Efter 5 semistrukturerade intervjuer med 5 olika skolkuratorer ansågs studiens syfte och frågeställningar vara besvarade i tydlig

utsträckning. Valet av kvalitativ metod för den angivna studien grundade sig i att få en mer nyanserad kunskap av skolkuratorers syn på psykisk ohälsa, hur de bedriver det förebyggande arbetet och vilka eventuella hinder som kan uppstå i processen. En kvantitativ metod skulle kunna användas men hade begränsat det omfattande resultatet. Det vill säga att resultatet hade specificerats i kort bemärkelse. Kunskaperna vi nu besitter hade med stor sannolikhet berört andra aspekter. Som förtydligande, är studiens första frågeställning en definitionsfråga, i en kvantitativ studie hade svaren redogjorts i korta specifika svar, vilket våra intentioner med studien inte är. Avsikten var att få en nyanserad och djupgående bild av det som efterfrågas, därav var intervjufrågorna formade som öppna frågor och gav respondenterna friheten att delge sina erfarenheter och tolkningar av ämnet i fråga på egna sätt.

Det som däremot kunde upplevas utmanande med semistrukturerade intervjuer var att ett fåtal frågor i mallen kunde begränsa och forma respondenternas uttalanden och tankar. Å andra sidan kunde respondenterna under vissa tillfällen redogöra sina svar på ett övergripande sätt. Det vill säga att skolkuratorerna i stor omfattning hade en hel del att säga om det som efterfrågades. Generellt upplevdes däremot respondenternas uttalanden aldrig handla om annat än det som efterfrågades utan besvarades enbart på ett fördjupat sätt. Detta kan tolkas på ett såväl förmånligt som utmanande sätt. Vi tänker att fördjupade svar vidgar kunskapen om psykisk ohälsa och hur det preventiva arbetet bedrivs av skolkuratorer, samtidigt som det kan försvåra sammanställningen och tolkningen av resultatet. Vardera intervju spelades in i syfte att förenkla och formas transkribera respondenternas uttalanden ordagrant. En nackdel med inspelningar är däremot att respondenten kan forma sina uttalanden på ett aktsamt sätt. Respondentens uttalanden formas således med beaktning till deras professionella ställning, varav det ligger en rädsla i att uttala sig på fel sätt. Vid majoriteten av intervjuerna glömde både vi som forskningsförfattare och respondenterna att inspelningen var i gång. Vi upplevde att det var under denna tid av intervjun som respondenterna uttalade sig som mest på ett fördjupat sätt.

På grund av den rådande Corona pandemin var det även svårt att planera in en tid för intervju med majoriteten av deltagarna. Dels då de i enlighet med restriktionerna arbetar på ett varsamt sätt och då majoriteten av skolkuratorerna hade ont om fria tider att avsätta till intervjun. Som andrahandsval var tanken att utföra intervjuerna virtuellt, men vi hade trots det turen att kunna utföra intervjuerna på plats. Som forsknings författare upplevde vi att möjligheten att utföra intervjuerna på plats gav oss en mer verklighetsförankrad bild av det som efterfrågades då vi fick större utrymme att diskutera, tolka och förstå respondenternas svar genom dels deras kroppsspråk och attityd. Summariskt ser vi därav valet av studiens metod som förmånlig till det som efterfrågas, det vill säga till syftet och frågeställningarna.

7 SLUTSATS

I enlighet med studiens syfte, och resultat redogörs följande slutsatser. En första slutsats är att psykisk ohälsa kan beskrivas och förstås på många olika sätt men tydliggörs som ett hinder i den enskilda individens vardag. En andra slutsats är att psykisk ohälsa ökat bland grundskoleelever och tappats alltmer ned i åldrarna, behovet att motverka problemet genom förebyggande och hälsofrämjande arbeten i skolan är påtagligt. Det preventiva arbetet utförs således delvis genom samarbete och bemötande aspekter samt uppföljningsinsatser. En tredje slutsats är att skolkuratorer har ett begränsat handlingsutrymme som påverkar i vilken utsträckning ett preventivt arbete kan bedrivas.

En generell slutsats är att det preventiva arbetet är influerat av flera påverkbara faktorer som avgör hur insatserna bedrivs. Likaså i vilken omfattning de preventiva insatserna ger effekt och verkan. Trots förhinder i det förebyggande arbetet visar sig insatserna vara i viss mån behjälpliga. Studien bidrar således till nyanserad förståelse och kunskap om hur ett förebyggande arbetet bedrivs i skolan och vilka eventuella förhinder som kan uppstå i ett preventivt arbete. I synnerhet anser vi att det är av stor vikt att förstå vad psykisk ohälsa innebär, hur det preventiva arbetet bedrivs och vilken verkan det har på den unges liv. Desslikes anser vi att förståelse för det förebyggande arbetets hinder bör beaktas med hänsyn till skolkuratorns omständigheter. Ett förslag till fortsatt forskning är således att fördjupa sig i det preventiva insatserna och dess eventuella hinder. Ett konkret förslag är att utföra en kvantitativ forskning som ökar kunskapen kring hinder inom det preventiva arbetet. Vi såg att hinder i det förebyggande arbetet förekom ett flertal gånger i resultatet och tycks bidra med ett negativt påtryck i skolan, främst på de elever som genomgår någon form av psykisk ohälsa. Detta då deras behov av stöd inte tillgodoses i tillräcklig utsträckning.

REFERENSLISTA

- Akademikerförbundet SSR. (u.å.). *Skolans psykosociala expert*. Hämtad 10 november 2021 från [Skolans psykosociala expert \(akademssr.se\)](https://www.akademssr.se)
- Alvesson, M., & Sköldberg, K. (2017). *Tolkning och reflektion: vetenskapsfilosofi och kvalitativ metod*. Studentlitteratur.
- Beckman, L., Hellström, L. (2021). *Syn på ungdomars psykiska hälsa i Sverige – en kvalitativ studie bland olika yrkesverksamma som arbetar med ungdomar*. Hämtad 19 november 2021 från [Synen på ungdomars psykiska hälsa i Sverige – en kvalitativ studie bland olika yrkesverksamma som arbetar med ungdomar \(nih.gov\)](https://www.nih.gov)
- Bremberg, S. (2013). *Psykisk ohälsa bland unga i Europa under perioden 1980–2010-trender och förklaringar*. Hämtad 5 december 2021 från [Visar Psykisk ohälsa bland unga i Europa under perioden 1980-2010 – trender och förklaringar | Socialmedicinsk tidskrift](https://www.visar.se)
- Bryman, A. (2018). *Samhällsvetenskapliga metoder*. Liber.
- Dalman, C., Forsell, Y., Magnusson, C. (2011). *Psykisk ohälsa i Stockholms län*. Hämtad 5 december från [del10 psysisk ohalsa web.pdf \(sll.se\)](https://www.sll.se)
- Folkhälsomyndigheten. (2016). *Skolprestationer, skolstress och psykisk ohälsa bland tonåringar*. Hämtad 12 november 2021 från [Skolprestationer, skolstress och psykisk ohälsa bland tonåringar \(folkhalsomyndigheten.se\)](https://www.folkhalsomyndigheten.se)
- Folkhälsomyndigheten. (2018). *Varför har den psykiska ohälsan ökat bland barn och unga i Sverige?*, Hämtad 9 november 2021 från <https://www.folkhalsomyndigheten.se/contentassets/628f1bfc932b474f9503cc6f8e29fd45/varfor-psykiska-ohalsan-okat-barn-unga-18023-2-webb-rapport.pdf>
- Folkhälsomyndigheten. (2020). *Därför ökar psykisk ohälsa bland unga*. Hämtad 10 november 2021 från [Därför ökar psykisk ohälsa bland unga – Folkhälsomyndigheten \(folkhalsomyndigheten.se\)](https://www.folkhalsomyndigheten.se)
- Folkhälsomyndigheten. (2020). *Psykosomatiska besvär bland skolelever*. Hämta 16 januari 2022 från [Psykosomatiska besvär bland skolelever – Folkhälsomyndigheten \(folkhalsomyndigheten.se\)](https://www.folkhalsomyndigheten.se)
- Folkhälsomyndigheten. (2021). *Skolans betydelse för psykiska problem bland barn*. Hämtad 9 november 2021 från [Skolans betydelse för psykiska problem bland barn – Folkhälsomyndigheten \(folkhalsomyndigheten.se\)](https://www.folkhalsomyndigheten.se)
- Folkhälsomyndigheten. (2021). *Vad är psykisk hälsa*. Hämtad 10 november 2021 från [Vad är psykisk hälsa? – Folkhälsomyndigheten \(folkhalsomyndigheten.se\)](https://www.folkhalsomyndigheten.se)

- Isaksson,C. (2014). *Skolkuratorers handlingsutrymme – gränser, legitimitet och jurisdiktion*. Hämtad 22 november 2021 från [Visar Skolkuratorers handlingsutrymme – gränser, legitimitet och jurisdiktion \(socvet.se\)](#)
- Isaksson, C. Larsson,A. (2017). *Behörighet i skolans socialarbetares och lärares arbete för elevernas välbefinnande*. Hämtad 18 november 2021 från [Hela artikeln: Behörighet i skolsocialarbetares och lärares arbete för elevernas välbefinnande \(tandfonline.com\)](#)
- Isaksson, C. Sjöström,S. (2016). *Skolkuratorers användande av teorier i socialt arbete*. Hämtad 3 december 2021 från <https://www-tandfonline-com.ep.bib.mdh.se/doi/full/10.1080/13691457.2016.1188775>
- Kostenius,C. Gabrielsson,S. Lindgren,E. (2019). *Promoting Mental Health in school- Young People from Scotland and Sweden Sharing Their Perspective*. Hämtad 7 december från [Promoting Mental Health in School—Young People from Scotland and Sweden Sharing Their Perspectives \(springer.com\)](#)
- László, K,D. Andersson,F. Galanti, M,R, (2019). *Skolklimat och psykisk hälsa bland svenska ungdomar: en longitudinell studie på flera nivåer*. Hämta 1 december 2021 från [Skolklimat och psykisk hälsa bland svenska ungdomar: en longitudinell studie på flera nivåer | BMC folkhälso | Fulltext \(biomedcentral.com\)](#)
- Repstad, P. (2007). *Närhet och distans: kvalitativa metoder i samhällsvetenskap*. (4., [rev.] uppl.). Studentlitteratur.
- SFS 1998:204. *Personuppgiftslagen*. Hämta 29 november 2021 från [Personuppgiftslag \(1998:204\) Svensk författningssamling 1998:1998:204 t.o.m. SFS 2010:1969 - Riksdagen](#)
- SFS 2001: 453. *Socialtjänstlagen*. Hämtad den 16 januari 2022 från [Socialtjänstlag \(2001:453\) Svensk författningssamling 2001:2001:453 t.o.m. SFS 2021:1314 - Riksdagen](#)
- SFS 2003:460. *Lagen om etikprövning av forskning som avser människor*. Hämtad 29 november 2021 från https://www.riksdagen.se/sv/dokument-lagar/dokument/svensk-forfattningssamling/lag-2003460-om-etikprovning-av-forskning-som_sfs-2003-460
- Skolkurator. (2016). *Vad gör en skolkurator?*. Hämtad 26 november 2021 från [Vad gör en skolkurator? |](#)
- Skolverket. (2021). *Elevhälsa*. Hämtad 24 november 2021 från [Elevhälsa - Skolverket](#)
- Skolverket. (2021). *Skolans ansvar för barn som far illa*. Hämtad 16 januari 2022 från

- Socialstyrelsen. (2019). *Psykisk ohälsa*. Hämtad 10 november 2021 från <https://www.socialstyrelsen.se/stod-i-arbetet/psykisk-ohalsa/>
- Socialstyrelsen. (2021). *Barns psykiska hälsa*. Hämtad 10 november 2021 från <https://www.socialstyrelsen.se/stod-i-arbetet/barn-och-unga/barns-psykiska-halsa/>
- Svenska Läkaresällskapet. (2021). *Kraftsamling för ungas psykiska hälsa*. Hämtad 25 november 2021 från [rapport-kraftsamling-for-ungas-psykiska-halsa-20210521.pdf](#)
- Svensson, K., Johnsson, L., Laanemets, L. (2008). *Handlingsutrymme- utmaning i socialt arbete*. Natur & Kultur
- Uppdrag Psykisk Hälsa. (u.å.). *Skola och elevhälsa*. Hämtad 10 november 2021 från [Skola och elevhälsa | Uppdrag Psykisk Hälsa \(uppdragpsykiskhalsa.se\)](#)
- Wigzell, O. (2019). *Ångest och depression ökar bland våra unga*. Socialstyrelsen. Hämtad 12 november 2021 från [Ångest och depression ökar bland våra unga - Socialstyrelse](#)
- Öhlander, Magnus (2017). Interaktionism. I: Gunnarsson Payne, Jenny & Öhlander, Magnus (red.). *Tillämpad kulturteori*, s. 75-91. Upplaga 1 Studentlitteratur

BILAGA

Intervjufrågor

Beskrivning av psykisk ohälsa

1. Hur definierar du psykisk ohälsa?
2. Vart går gränsen för psykisk ohälsa?
3. Hur upptäcker du psykisk ohälsa hos en elev?
4. Handlar förändrat beteende alltid om psykisk ohälsa?

Bemötande

5. Hur bemöter du som kurator elever med psykisk ohälsa?
6. Hur upplever du att problematiken/ situationen kring psykisk ohälsa ser ut bland eleverna på skolan?
7. Vad upplever du kan orsaka till psykisk ohälsa bland eleverna?
8. Hur upplever du att eleverna mår psykisk dåligt i möten med de?
9. Hur upplever du att eleverna hanterar sin psykisk ohälsa och handskas du med det?
10. Vilket stöd ger du till elever med psykisk ohälsa?
11. Upplever du någon skillnad mellan könen när det gäller psykisk ohälsa?

Förebyggande arbete

12. Hur arbetar du för att förebygga och motverka psykisk ohälsa?
13. Hur gör du för att lokalisera psykisk ohälsa i skolan?
14. Hur viktigt är det med ett förebyggande arbete?
15. Hur ser du på behovet att förebygga psykisk ohälsa?
16. Har du stött på några eventuella hinder i det förebyggande arbetet?

Box 883, 721 23 Västerås **Tfn:** 021-10 13 00
Box 325, 631 05 Eskilstuna **Tfn:** 016-15 36 00
E-post: info@mdh.se **Webb:** www.mdh.se